

Cumhuriyet

ENERJİ

5 EKİM 2010 SALI PARASIZ ÖZEL EK YIL: 3 SAYI: 19

SU KAYNAKLARIMIZ PİYASA KURBANI

ELEKTRİK BÖLGELERİ DAĞITILDI

ENERJİ HATLARININ GÜVENLİĞİ VE TÜRKİYE

AVRUPA'DA YEŞİL ENERJİ ARAYIŞI

bu sayıda

4

Su kaynaklarımız piyasa kurbanı
Cengiz GÖLTAŞ

7

Türkiye arada kalıyor
Utku ÇAKIRÖZER

AB'nin enerji politikası yok
Erhan AKDEMİR

7

8

Enerji hatlarının güvenliği
Doç. Dr. Mitat ÇELİKPALA

9

Sorun Söyleyelim
Orhan ÖRÜCÜ

10

Durmak yok, özelleştirmeye devam
Mehmet KAYADELEN, Oğuz TÜRKYILMAZ

12

Elektrik bölgeleri dağıtıldı
Oğuz TÜRKYILMAZ

14

Azerbaycan'ın enerji stratejisi
Araz ASLANLI

15

'Yeşil enerji arayışı'
Yrd. Doç. Dr. C. Akça ATAÇ

editör

Cumhuriyet Enerji yeniden...

Cumhuriyet Gazetesi ile Elektrik Mühendisleri Odası (EMO) 2007 yılının sonlarında güçbirliği yaparak ortak bir yayın çıkarma kararı verdiler. Bu işbirliği sonucunda Cumhuriyet Enerji'nin ilk sayısı 20 Ocak 2008 tarihinde gazete bayilerinde Cumhuriyet ile birlikte okurlara ulaştı. Ortaklaşa yayın çıkarılması düşüncesinin somutlaşmasında gazetemizin o dönemki Ankara Temsilcisi **Mustafa Balbay** ile Elektrik Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanı **Kemal Ulusaler**'in önemli katkıları oldu. Mustafa Balbay halen Silivri'de, kamuoyunca da bilinen yargılamalar nedeniyle tutuklu bulunuyor. Kemal Ulusaler ise bayrağı **Musa Çeçen**'e, o da **Cengiz Göltaş**'a devretti.

Yaşanan ekonomik sıkıntılar nedeniyle dergimizin yayımlanmasına zorunlu olarak ara verilmişti. Cumhuriyet Enerji'yi yeniden yayımlamaya karar verirken, derginin oluşmasında tartışılmaz emeği olan isimleri anmadan geçemedik...

Enerji, küresel ve bölgesel dengelerin en önemli unsurlarından biri. Enerji kaynakları için savaşlar yaşandı, yaşanıyor. İnsanlık için tartışılmaz önemi, enerji konusunu aynı zamanda bir rant alanı haline getirmiş durumda.

Türkiye, enerji kaynakları açısından büyük oranda dışa bağımlı bir ülke. Bir yandan da kendi kaynakları üzerinde ciddi yönlendirmelerin yaşandığı bir dönemden geçiyoruz. Hidroelektrik potansiyelinin değerlendirilmesi gerekçesiyle, özel girişi temel alan uygulamalara tanık oluyoruz. Bu uygulamalar büyük oranda çevresel ve sosyal gerçeklikleri gözardı ediyor.

Türkiye, önemli bir geçiş ülkesi konumuna gelmiş durumda. Bu kapsamda deniz yolları ve iletim hatlarıyla petrol ve doğalgazı satıcı ülkelerden alıcı ülkelere aktarıyor. Bu kapsamda dünya genelinde taşınan petrol ve doğalgazın yüzde 6-7'sinin Türkiye üzerinden geçtiği biliniyor. Türkiye, geçiş ülkesi olma özelliğine stratejik önem atfediyor.

Cumhuriyet Enerji'yi yeniden yayımlamaya karar verdiğimiz 19. sayısında özelleştirmeleri kapsamlı olarak incelemeyi sürdürdük. Hidroelektrik santralleri konusundaki piyasacı yapılaşma yaklaşımı, ülke kaynaklarının verimli kullanılması önündeki en büyük engeli oluşturuyor.

Elektrik dağıtımının özelleştirilmesi bu alanda tekelleşmeyi, hatta yabancıların piyasaya egemen olması sonucunu doğurabilir.

Türkiye, yeni boru hatlarının kendi topraklarından geçmesi için ciddi mücadele veriyor. Ancak, boru hatlarının fiziki güvenliğinin sağlanması da sorun olarak önünde duruyor. NABUCCO tartışmalarında AB'nin boru hattını kendisinin korumak istemesi, konunun nasıl bir pazarlık noktasına gideceğinin de göstergesi. Türkiye'nin bu konuda sağlam bir yapılanma oluşturması gerekiyor.

Enerji konusunda henüz sağlam bir yaklaşım oluşturamayan AB, bir yandan Akdeniz bölgesindeki güneş enerjisiyle, bir yandan da Kuzey Denizi'ne kurulacak rüzgar santralleriyle ilgileniyor. Hedefi, çok seçenekli ve yenilenebilir enerji...

Enerjiye ilişkin gelişmeleri iki ayda bir değerlendirerek okurlarımızla paylaşmayı planlıyoruz...

Yeni sayımızda görüşmek üzere...

Cumhuriyet
ENERJİ

Genel Yayın Yönetmeni
Sorumlu Müdür
Editör
Cumhuriyet Reklam

: İbrahim Yıldız
: Miyase İlknur
: Sertaç Eş
: (0212) 251 98 74

Ankara İletişim (0312) 442 30 50

Yayımlayan
İdare Merkezi
Tel
e-posta
Baskı

: Yenigün Haber Ajansı Basım ve Yayıncılık A.Ş.
: Prof. Nurettin Mazhar Öktel Sok. No:2 Şişli-İstanbul
: 0212 343 72 74 Faks: 0212 343 72 64
: enerji@cumhuriyet.com.tr
: DPC Doğan Medya Tesisleri Hoşdere Yolu 34850 Esenyurt-İstanbul

YEREL SÜRELİ YAYIN

Cumhuriyet Gazetesi'nin ücretsiz ekidir.

TMMOB
**ELEKTRİK
MÜHENDİSLERİ
ODASI**

Yayın Kurulu
Cem Kükey
Cemil Kocatepe
Emir Birgün
Hayati Küçük
Kemal Ulusaler
Mehmet Turgut
Musa Çeçen
Necati İpek
Olgun Sakarya
Orhan Örcü

Yönetim Kurulu Başkanı
Cengiz Göltaş

Yönetim Kurulu Yazmanı
Erdal Apaçık

Koordinatör
Banu Salman

Danışma Kurulu
Gültekin Türkoğlu
İsmail Küçük
Oğuz Türkyılmaz
Necdet Pamir
Nejat Tamzok

Adres: Elektrik Mühendisleri Odası İhlamur Sokak No:10 Kızılay-Ankara

Tel: 0312 425 32 72 - Faks: 0312 417 38 18

web: www.emo.org.tr - e-posta: emoenerji@emo.org.tr

PIYASACI ANLAYIŞ TAHRİP EDİYOR

Su kaynaklarımız piyasa kurbanı

Cengiz GÖLTAŞ

EMO Yönetim Kurulu Başkanı

Son yıllarda ülkemizin birçok bölgesinde farklı tip ve özelliklerde hidroelektrik santral (HES) projeleri gündeme gelmekte ve bu yatırımlardan dolayı da ciddi toplumsal tepkiler oluşmaktadır.

Bu alanda süren tartışmalar ise bütünlüklü bir yaklaşımdan uzak, enerji ve çevre ikilemi içerisinde, her yörenin kendi özgün konumu ile sınırlı olarak sürdürülmektedir. Son iki yıl içerisinde (özellikle Doğu Karadeniz, Çoruh ve Munzur Vadisi olmak üzere) ülkemizin hemen her yerinde irili ufaklı akarsular üzerine özel şirketler eliyle inşa edilmeye başlayan HES projeleri, ne kurulacak santrallerin özellikleri, ne yer seçimleri, ne de toplumsal fayda ve maliyetler açısından doğru bir analiz yapılmadan gündeme getirilmektedir.

Oysa küçük ölçekli HES projelerinde yapılması gereken şey, enerji ve çevre ilişkisini doğru bir zemine oturtup, mevcut yatırımları toplumsal yarar temelinde bilim ve teknolojinin ışığında yöre insanları ile birlikte tartışmak ve sonuçlarını bütün kamuoyu ile paylaşmak olmalıdır. Ancak böyle bir gerçeklik üzerinden doğru bir öncelikler sırası belirlenerek yapılacak yatırımlarla, enerji alanında yüzde 74'e ulaşan dışa bağımlılığımız belirli bir dengeye getirilebilir.

Ülkemizin normal koşullarda her yıl belli bir düzeyde artmaya devam eden elektrik enerjisi talebini karşılamak üzere, yenilenebilir enerji kaynaklarımız olarak tanımlanan hidrolik, rüzgar, jeotermal, güneş, biyokütle ve biyogaz olmak üzere doğayla barışık temiz üretim teknolojilerini kaynak çeşitliliği içerisinde değerlendirmek enerji politikalarının esası olmalıdır.

Başta küçük ölçekli HES projeleri olmak üzere ülkemiz gündemine gelen bir çok enerji yatırımında sorun tam da bu noktada düğümlenmekte, konu enerji yatırımları ve yöresel tepkiler ekseninde, doğa ve insan yaşamında ortaya çıkacak olumsuzluklar üzerinden mühendislik-teknoloji ve üretim karşılığına varan bir karşı çıkışa dönüşmektedir.

Bu tepkilerin temel nedeni ise, gündeme getirilen projelerde gerçek bir havza planlaması, çevresel

etki değerlendirme (ÇED) ve uygulanabilirlik koşullarına bakılmaksızın yörede yaşayan insanlar yok sayılarak hareket ediliyor olmasından kaynaklanmaktadır.

7 yıllık hayalin sonucu 500 MW

Özel sektör HES projelerinin sorunlarının giderilmesi için temmuz ayında DSI'de yapılan toplantıda su kaynaklarının özelleştirilmesini sağlayan 26 Haziran 2003 tarihli Su Kullanım Hakkı Anlaşması Yönetmeliği Türkiye için milat olarak sunulmuştur. Açıklamalara göre o tarihten bu yana 24 bin 969 megavat (MW) toplam kurulu güce ulaşacak 1611 adet HES projesinin 1583'ü için başvuru alınmış bulunmaktadır. Milat kabul edilen tarihte Türkiye'nin toplam hidroelektrik kurulu gücünün 12 bin 578 megavat olduğu, bunun da 11 bin MW'lık bölümünün kamu tarafından yapılmış hidroelektrik santralleri tarafından oluşturulduğu görülmektedir. Milat kabul edilen 2003 yılında toplam 35 bin 587 MW olan kurulu güç içerisinde hidroelektrik santrallerinin payı yüzde 35,3'tür. Aradan geçen 7 yıllık zaman içerisindeki gelişimi incelediğimizde hidroelektrik kurulu gücünün yüzde 20 artışla 15 bin 95 MW'a ulaştığı, toplam kurulu gücümüzün 46 bin 304 MW olduğu, toplam kurulu güç içerisinde hidroelektrik santrallerin payının ise yüzde 32,6'ya kadar gerilediği ortaya çıkmaktadır. Söz konusu serbest piyasa mantığının işletildiği dönem içerisinde yapılan hidroelektrik santral yatırımları ile sadece 2 bin 500 MW'lık yeni yatırım devreye alınabilmiştir. Yani dillendirilen 23-24 bin MW'lık yatırımın yalnızca 2 bin 517 MW'ı gerçekleşmiş olup, bunun da 2 bin MW'lık bölümü kamunun önceden yatırımı başlanmış olup tamamlanan projeleriyle sağlanmıştır.

Özel sektörün HES yatırımı yalnızca 500 MW ile sınırlı kalmış olup, bu da 7 yıla yayıldığında yıllık 71 MW gibi çok düşük bir düzeye işaret etmektedir. Nitekim günlük yaşama da bu gerçek-

leşmeyen yatırımlar HES lisans tüccarlığı olarak yansımıştır.

Ülkemizin teorik olarak 433 milyar kilovatsaat (kWh), teknik olarak da 216 milyar kWh'lık potansiyele sahip olduğu, bugünkü üretimin ise 51 milyar kWh'de kaldığı dikkate alındığında da hidroelektrik potansiyelin değerlendirilmesinin kar hırsına bırakılamayacak kadar önemli bir konu olduğu ortaya çıkıyor.

Karadeniz'de HES sancısı

Halen yoğun olarak tartışılan HES projelerinde özellikle nehir tipi hidroelektrik santral lisans sayısında ciddi bir artış yaşanıyor. Doğu Karadeniz'de yoğunlaşan HES projeleri içinde Trabzon, Rize, Giresun ve Artvin'de 341 firma, hidroelektrik santral yapımı için kurumlara müracaat etti. Bunların 73'üne izin verilirken, 17'sinin inşaatı ise mahkeme kararıyla durduruldu. Trabzon'da 76 HES projesi geliştirilmişti. Bunlardan 27'sinde halen çalışmalar devam ediyor. Rize'de geliştirilen 67 HES projesinden 8'inin inşaatı fiilen

Karadeniz ve Tunceli'nin bazı vadilerine kurulan hidroelektrik santrallerine ilişkin tartışma bütüncül bir yaklaşımdan uzak sürüyor. Santral projeleri, özellikleri, yer seçimleri, getireceği toplumsal fayda ve maliyet analizi yapılmadan gündeme getiriliyor.

başladı. HES'lerden 17'si hakkında ÇED olumlu raporu alınırken, kalan 42 proje henüz fizibilite aşamasında bulunuyor. Giresun'da 82 HES projesi için müracaat yapılmıştı. Bunlardan uygun görülen 12'sinin çalışmaları halen devam ediyor. Doğu Karadeniz yöresinde 116 projeye en çok HES başvurusu yapılan

il Artvin. Bu ilde 25 HES projesine başlandı, 53 proje ise fizibilite aşamasında.

1971 yılında dünyanın sayılı güzelliğine ev sahipliği yaptığı için Milli Park ilan edilen Munzur Vadisi'nde ise Konaktepe I ve Konaktepe II HES ve bunlara su tutmak için yapılacak 6 barajla birlikte toplam 8 barajın yapılması planlanıyor.

HES'lerin olumlu özellikleri yok ediliyor

Yani bir taraftan HES potansiyelinin değerlendirilmemesi, diğer taraftan da yapılan projelerde ciddi çevre sorunlarının yaratılması söz konusu. Tüm bu HES projelerinin gündeme gelişinde konuyu enerji kaynaklarımız ve üretim politikalarımız açısından hangi eksene oturtmamız gerektiği önemli bir ayırım noktası. Genel doğrular açısından bakıldığında HES'ler yerli ve yenilenebilir enerji kaynağımız olarak elbette ülkemizin enerji ihtiyacının giderilmesinde önemli bir varlığımızdır.

HES'ler ilk kuruluş maliyeti yüksek olmakla birlikte işletme maliyeti çok düşük olup; uzun vadede ucuza elektrik üretim olanağı sağlamaktadırlar. Su kaynaklarının diğer fosil enerji kaynaklarına göre ucuz ve temiz girdi niteliğinde olması da HES'lerin ekonomik değerini artırmaktadır. Toplumsal açıdan değerlendirildiğinde, HES'lerin yenilenebilir enerji kaynakları kapsamında çevreci yönlemlerle elektrik üretim olanağı sundukları da görülmektedir. Teknik olarak da HES'lerin devreye alınıp çıkarılmaları çok kolay ve hızlı olmaktadır. Bu nedenle ani talep artış ve azalışlarında HES'ler ciddi avantaj sağlamaktadırlar.

Hidroelektrik santrallerinin tüm bu olumlu özelliklerine rağmen yaşadığımız süreçte yapılanlar, kamusal sorumluluk ve planlamadan uzak olarak şirketlerin karlılık temelinde geliştirdiği projeler olması nedeniyle doğal güzellikler, bitki örtüsü, insan yaşamı ve kültürel hayat üzerinde olumsuz etkiler barındırmaktadır.

Özellikle Doğu Karadeniz Bölgesi'nde denetimden uzak, doğa katliamına dönüşen projeler sürdürülmektedir. Tüm bu olumsuzluklar karşısında yöre halkı başta olmak üzere duyarlı kişi ve kurumlar yargıya başvurmakta; ÇED raporlarıyla ilgili sorunlar nedeniyle de bu projelere yarından büyük ölçüde yürütmeyi durdurma ve iptal kararları çıkmaktadır. Kamudaki kurumsal yapının büyük ölçüde tasfiye edilmesiyle yaratılan denetim zafiyetine bölgesel jeolojik olumsuz şartlar da eklendiğinde kar amaçlı HES yatırımlarının ciddi faciaları bünyesinde barındırdığı önemli bir gerçekliktir.

Ucuz elektrik olanağı yok ediliyor

HES'lerin serbest piyasa mantığına teslim edilmesi, hidrolik kaynaklardan ucuza elektrik sağlama olanağını da ortadan kaldırmaktadır. Bu durumun en somut göstergesi, kamu tekeli döneminde HES'lerden ucuza yapılan üretim ile pahalı kaynaktan sağlanan üretimin paçalanması yoluyla maliyet dengelemesine gidilmekte iken, bugün "dengeleme ve uzlaştırma sistemi" olduğu söylenen elektrik borsasında ucuza üretilen elektrik yüksek kârlarla satılmaktadır. Yüksek getiri vadeden, kamu üzerinden tahsilat garantili bir alan haline

dönüştürülen elektrik piyasası, kâr arayışındaki sermaye grupları için cazibeli bir alan haline gelmiş, diğer sektörlerden buraya doğru hızlı bir ilgi akışı başlatılmış, ülkenin enerji alanındaki yatırım güvenliği bir yana, garip bir lisans ticareti alıp başını yürümüşür. Oluşturulan yapının bizatihi kendisi, yerli ve yenilenebilir hidrolik kaynaklarımızın değerlendirilmesi önünde engel oluşturmıştır.

4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu sonrasında HES projelerine yönelik olarak sürdürülen rant dağıtım anlayışı, gıda şirketlerinden medikal şirketlerine, hatta spor kulüplerine kadar ehil olmayan çok sayıda tüzel kişiliğin HES yapmaya kalkışmasıyla sonuçlanmaktadır. Mevcut yapı çantacılar olarak anılan lisans simsarlarını üretmiş, gelinen noktada kimliği belirsiz şirketler eliyle HES lisansı satın alınmaya çalışılmaktadır.

4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu'nun ardından kamunun yeni yatırımları durdurulmuş, HES'ler de bu kapsamda tamamen plansızlığa bi-

rakılmıştır. Oysa ülkemizin hidrolik kaynaklarının bedelli-bedelsiz olarak santral kurmak üzere özel ellere bırakılması, Anayasa'ya ve kamu yararına aykırıdır.

Piyasacı yapılanmanın tahribatı

Sonuç olarak, enerji alanında yaratılan piyasacı yapılaşma, yenilenebilir hidrolik kaynaklarımızın çevreye duyarlı bir şekilde değerlendirilmesi önündeki en büyük engeldir. HES'ler

Lisans dağıtımı işlemleri doğal kaynakların özel şirketlere devri anlamına gelmesi nedeniyle Anayasa'ya aykırılık içeriyor. Konuyu mühendislik projesi olarak ele alan yaklaşım, toplum sosyolojisi ve insan etiği ile bağdaşmıyor.

de bu kapsamda tamamen plansızlığa bırakılmıştır. Anayasa'daki doğal servet ve kaynakların mülkiyetlerinin devredilemeyeceğine ilişkin açık hükme rağmen, ülkemizin hidrolik kaynakları, su kullanım hakkı ve lisans dağıtımıyla pazarlanmaktadır. Yapılan işlem doğal kaynakların özel şirketlere devri olması nedeniyle açıkça Anayasa'ya aykırıdır.

Günümüzde suya erişim ve temiz su kaynaklarının adil kullanılması en temel insan hakkıdır. Sorun enerji üretimi adı altında su havzaları ve su hizmetlerinin ticarileştirilerek şirketlere devredilmesi, yani insanların akarsuları ve derelerinin metalaştırılması sorunudur.

Neticede, çarpık bir anlayışla dayatılan HES yatırımlarını, enerji üretiminde bir zorunluluk olarak değerlendiren ve insanların duyarlılıklarını görmezden gelerek, konuyu sadece mühendislik projesi temelinde ele alan yaklaşımların ne toplum sosyolojisi ne de insan etiği ile bağdaşması mümkün değildir. ■

TOPLUMSAL BAKIŞ

Kemal ULUSALER

EMO Enerji Çalışma Grubu Üyesi

Yerseniz...

Kısa bir aradan sonra yeniden merhaba. Cumhuriyet Enerji Eki bildiğiniz üzere bir süre yayınına ara vermişti. Yaşanan krizin teğet geçmediğinin bir kanıtı olarak, elbette ekonomik nedenlerle zorunlu bir ara idi bu. Yüzyılın en uzun krizlerinden birini yaşıyoruz. Neredeyse 3 yılı devirmek üzere olan ekonomik kriz son verilere bakılırsa daha da sürecek. Dünyalı, "dibe vurduk, yüzeye çıktık" derken çalkantı içerisinde bocalayıp duruyor. Ve bir türlü kara görünmüyor. Üstelik bu çalkantılı denizde özellikle yoksul ve orta sınıf tüketiciiyi daha da denizin dibine çekecek küresel kapitalizmin piyasalaşma uygulamaları tüm hızıyla sürmekte. Böylesi bir ortamda kamuoyuna doğru bilgileri ve halktan yana analizleri aktaracak bir yayın organına ihtiyaç giderek artmakta. İşte bu ihtiyaca yanıt vermek üzere Enerji Eki'nin yayıncıları tüm sıkıntılara rağmen "Battı balık yan gider" deyip, krizin dalgalı sularına yeniden atladılar. Bu zor ve meşakkatli yolda fedakarlık yapıp, emek veren mutfaktakilere başarılar diliyorum.

Mutfak dedim de, mutfaktaki arkadaşlar neredeyse bir ay öncesinden bu sayıdaki yazı için çağrıda bulunmuşlardı. Ben de hele biraz zaman geçsin, referandum oylaması yapılsın, gündemi kaçırmayayım derken yine son güne sıkıştırdım. Beklediğim, kaçırma istemediğim gündem neydi? Referandum dediğimiz zımbırtının sonucunda ne oldu?

Bir kere oylama gününe kadar "hayır" kampanyası çalışmalarında meramımızı yeterince anlatamamışız ki oylamadan "evet" çıktı.

Sonuçta "evet" çıktığına göre durumu en iyi anlatan Başvekilimiz olmuş. Durum bunu gösteriyor. Anlatmaktan anlatmaya fark var tabii. Aklın hegemonyasından kurtulmuşların istirahat buyurduğu bir akıl hastanesinde teftiş varmış. Teftişte bulunan Başhekim bir ara bir köşede bir grubun bir rakam söyleyip ardından güllüşüklerini fark etmiş. Yanlarına gitmiş ve "Bir rakam söylüyor ve gülüyorsunuz. Nedir bunun anlamı?" dediğinde; gruptan biri "Bizler bildiğimiz fıkraları numaraladık. İçimizden biri bir rakam söylüyor biz de bu fıkrayı hatırlayıp gülüyoruz" demiş. Başhekim, "Aaa çok güzel. Peki bir rakam da ben söyleyeyim bakayım: 3" demiş ve ardından beklemiş, beklemiş, ama çıt yok. Sonra "5" demiş. Yine çıt yok. Sonra "7" yine ses yok. Dayanamamış patlamış: "Niye gülmüyorsunuz?" İçlerinden uzun boylu olanı yanıt verme cesareti gösterip, "Eee, şey Başhekimim" demiş: "Anlatmaktan anlatmaya fark var tabii."

Şaka bir yana medyası ile mitingleri ile devletin olanakları ile her gün her saat vatandaşın gözünün içine baka baka yıkım politikalarını anlatan piyasacı sistemin yanlışlarını deşifre etmek için bir iki kez vatandaşın ayağına gitmek yetmiyor. Her gittiğinizde sizi dinleyip, "Haklısın" dese de bu hak veriş siz devamlılık sağlayamayınca kısa sürede flulaşılıyor. Unutuluyorsunuz ve sorunlarını unutuyorlar. Samsun Tekkeköylülere mobil santralleri anlatan, mitingler düzenleyen, yetinmeyip bir de kitap yazan Metin Telatar herhalde Tekkeköy'den çıkan "Evet" e bir anlam veremiyordur. Anlatmaktan anlatmaya fark var Metin kardeşim. Bak Başvekil nasıl anlatıyor ve nasıl anlaşılıyor.

Sonuçta bıkmadan usanmadan anlatmak lazım. Bizler de işte bunun için buralardayız. Sonuçta bu halk da "ayak bağı" olduğumuz sistemin taşeronlarının, kendilerini nasıl kandırdıklarını, argo deyimle nasıl kazıkladıklarını anlayacak. Ne zaman mı? Karpuzu kesip çürük çıktığını gördüğü zaman.

Bektaş'i'nin canı karpuz çekmiş. Manava, "Nasıl karpuzların iyi mi?" diye sormuş. Manav "Kurabiye gibi abi" yanıtını verip, karpuzu Bektaş'i'nin koltuğunun altına sıkıştırmış. Eve gelip karpuzu kesince berbat bir koku ile karpuz kendini salıvermiş. Ertesi sabah Bektaş'i apar topar karpuzu kapıp doğru manava gidip, "Manav, seni tebrik ederim" demiş.

Manav afallamış "Hayırdır, niçin?"

"Ulan hergele nasıl oluyor da delmeden, kesmeden bu karpuzun içine ettin? Vallahi bravo, tebrik ederim."

12 Eylül Anayasası'nı, delmeden, kesmeden "kurabiye gibi valla" diyerek, koltuğumuzun altına sıkıştırdılar.

Yerseniz diye...

ABD İRAN'A YÖNELİK YAPTIRIMLAR KONUSUNDA CİDDİ MESAJLAR VERDİ

Türkiye arada kalıyor

Utku ÇAKIRÖZER

ABD Başkanı Barack Obama, İran'ın nükleer programının denetim altına alınması meselesini bu ülkeyle diyalog kurarak çözmeye vaadiyle iş başına geldi. Bu tutumu uluslararası kamuoyunda da geniş destek bulan Obama, başkanlığının ilk yılında Tahran'a yönelik önemli jestlerde bulundu. Farsça Yeni Yıl mesajları, uluslararası toplantılarda ABD ve İranlı diplomatların yaptıkları ikili görüşmeler bu çerçevede gerçekleşti.

Araplar da kaygılı

Ancak İran yönetiminin bir taraftan uranyum zenginleştirme işlemine devam ederek nükleer programını ilerletirken diğer yandan balistik füze programlarında çarpıcı mesafe kaydetmesi sadece Washington'daki değil, İsrail ve şarptıcı biçimde Arap dünyasında da tedirginliği artırdı. Bu gelişmeler sonrasında 2010 yılı başından itibaren İran üzerinde baskıyı artırma politikası benimseyen ABD yönetiminin çabaları sonucu, Haziran ayında toplanan BM Güvenlik Konseyi'nde Tahran yönetimi üzerinde yeni yaptırımlar uygulanması kararı aldı. Türkiye, 1929 sayılı bu karara Brezilya ile birlikte "hayır" oyu kullanmakla beraber, BM Sözleşmesine taraf her ülke gibi alınan yaptırım kararına uyaacağını da dünyaya açıklamış durumda.

Ankara'dan beklentiler

Bu kapsamda dünya turuna çıkan ABD Dışişleri ve Hazine Bakanlıkları yetkililerinden oluşan bir ekip Türkiye'nin de aralarında bulunduğu birçok ülkeye

İran ile özellikle enerji ve bankacılık sektöründe yapılacak işbirliğinin bu ülkelerin kendi şirket ve bankaları açısından yaratacağı olumsuz sonuçları ayrıntılı biçimde anlattı. Ağustos ayının üçüncü haftası Ankara ve İstanbul'da gerçekleşen görüşmelerde Dışişleri Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Merkez Bankası, MASAK, BDDK, Bankalar Birliği ve TÜRPAŞ gibi kurum ve kuruluşlara ABD yönetimi net mesajlar verdi.

"İran'ın silahlanma faaliyetlerinin enerji sektöründen elde ettiği gelirle finanse edildiği" gerekçesiyle yaptırımların ilk ayağının enerji sektöründe yoğunlaştığını anlatan ABD tarafı, İran enerji sektörüne yapılan yatırımların durdurulmasını istedi. Bu kapsama, İran'a işlenmiş petrol ürünleri satan şirketler ile bu ticarete nakliye, sigorta ve finans boyutunda katkı sağlayan şirketlerin girdiğini anlatan ABD yetkilileri, "Bu yaptırıma rağmen İran ile ticareti sürdürme kararlılığındaki Türk şirketleri ve onların hakim ortaklarının ABD ile tüm ticari ilişkilerinin kesileceği" uyarısını yaptı.

Bankalara sıkı takip

ABD yönetiminin Ankara'dan ikinci talebi ise Türk finans sektörünün İran bankalarıyla ilişkilerinin çok sıkı denetim altına alınması yönündeydi. Silahlanma faaliyetlerinin finansmanında etkili olduğunu tespit ettikleri 5 İran bankası ile iş ilişkisine giren her Türk bankasının ABD ile tüm bankacılık ilişkisinin kesileceğini hükümete ve Türk bankacılık sektörünün temsilcilerine anlattı. "Bunun Türk bankalarının uluslararası saygınlığını sarsacağı" uyarısı da ihmal edilmedi.

ABD, yasaklı bankalarla ilişkilerin kesilmesi talebinin yanı sıra, İran ile yürüten ticarete ilişkin para trafiği için de bir denetim mekanizması kurulmasını istedi. Bu konuda, her para transferinin onayla tabi olduğu AB modelini tavsiye etmekle beraber son kararı Ankara'ya bıraktılar.

Önce TÜRPAŞ uydu

AKP hükümetinin ABD'nin taleplerine resmi tepkisi "Biz BM yaptırımları dışında ülkelerin bireysel yaptırım kararlarına uymayız" şeklinde oldu. Ancak ABD heyeti ile görüşmelerin ardından İran ile iş yapan şirket ve bankalara durumun ciddiyeti aktararak, "Bundan sonra İran ile iş yapmaya devam ederseniz, ABD ile iş yapma imkanınızın kaybolacağını bilin" uyarısı yapıldı.

ABD'nin tek taraflı İran yaptırımları en çok TÜRPAŞ üzerinde et-

kili oldu. Yılın ilk aylarında İran'a önemli miktarda ihracat yapan TÜRPAŞ, ABD'nin tek taraflı yaptırım kararının ardından bu ticareti bıçak gibi kesti. İran ile önemli anlaşmalar imzalamaya hazırlığındaki TPAO da girişimlerini askıya almış durumda.

İran'ın Türk bankacılık sektöründe bir miktar parası olduğu bilinmekle birlikte Tahran yönetimini özellikle AB'nin uyguladığı yaptırımların kısaca aldığı belirtiliyor. ABD'nin yasak kapsamında yer alan Bank Mellat'ın Türkiye'de üç şubesi var. ABD kaynakları, Bank Mellat'ın şubeleri ile işlem yapan Türk şirketlerinin de ABD'nin yaptırımları kapsamına girdiğinin altını çiziyor.

İran'ın Türkiye'de banka alma arayışları da Washington tarafından yakından takip ediliyor. ABD'nin yasaklılar listesindeki bir İran bankasının böyle bir girişimde bulunması durumunda, satın alınacak bankanın ABD yaptırımları kapsamına gireceği dünya finans kurumlarıyla iş yapamaz hale geleceği uyarısı yapılıyor.

Henüz yaptırım uygulanmadı

Temmuz başında yürürlüğe giren Kapsamlı İran Yaptırımları Yasası çerçevesinde ABD tarafından yaptırıma uğrayan Türk şirketi ya da bankası da bulunmuyor. Bunun nedeni, yasanın uygulanması sürecinde gerekli diğer yasal mevzuatın henüz hazır olmaması. Aylar sürecek bu hazırlık tamamlandığında ABD yönetimi göndereceği yeni heyetler ile Ankara'yı ve iş dünyasını bir kez daha bilgilendirecek.

Türkiye "İran bizim komşumuz. Irak krizinde en büyük zararı biz gördük" diyerek kendisinin istisna tutulması gerektiği yönünde mesajlar verse de, ABD yönetimi bu tür istisnalara izin vermediğini ve yaptırımların tavizsiz uygulanacağını Ankara'ya hissettirmiş durumda. Gelişmeler ışığında, İran ile ABD arasındaki 'bilek güreşi'nden, en çok etkileneceklerin başında İran ile milyarlarca dolarlık ticaret hacmi bulunan Türkiye ile Türk enerji ve bankacılık sektörlerinin gelmesi kaçınılmaz görünüyor. ■

AB'nin enerji politikası yok

Erhan AKDEMİR

AB Uzmanı Ankara Üniversitesi - ATAUM
akdemir@politics.ankara.edu.tr

1 Ocak 2007 tarihinde 27 üyeli uluslararası bir birlik haline gelen ve yaklaşık 500 milyon nüfusa sahip Avrupa Birliği (AB), bugünkü uluslararası arenada ekonomik ve politik bir güç olarak, gerek bölgesel gerekse de küresel anlamda etkisini ve gücünü artırma çabası içerisinde. Ancak bu noktada AB içerisinde, AB'yi kendi açılarından farklı değerlendiren 27 üye, yani 27 farklı görüş, 27 farklı ulusal çıkar ve 27 farklı sistem bulunmaktadır. Bu farklı yaklaşımların çokça yansıdığı alanlardan biri de ortak enerji politikasıdır.

Bugün AB'nin enerji tüketimi başta petrol, (yüzde 36,9) doğalgaz (yüzde 24) olmak üzere kömür (yüzde 17,8), nükleer enerji (yüzde 14) ve yenilenebilir enerjiye (yüzde 7,1) dayanmaktadır. Uluslararası Enerji Ajansı verilerine göre, enerji tüketimi konusunda ABD ve Çin'in ardından üçüncü olan AB, petrol ve doğalgaz tüketiminde ABD'den sonra ikinci durumdadır. Buna karşın yeterli enerji kaynaklarına sahip değildir.

Güvenlik ve paylaşım

Resmi tahminler, AB'nin 2030 yılına kadar yüzde 70 oranında ithal enerjiye bağımlı olacağını gösteriyor. Bu çerçevede AB, enerji ürünleri ve enerji üreticilerinde çeşitlilik prensibini benimsemektedir. Özellikle Çin ve Hindistan'ın küresel anlamda etkilerini artırmaları sınırlı kaynakların paylaşımı konusunun ileride önemli bir sorun olacağını göstermektedir.

Bu çerçevede AB, Lizbon Antlaşması çerçevesinde ortak bir enerji politikası oluşturmaya çalışmaktadır. Ortak politikanın temel direğini ise enerji güvenliği oluşturmaktadır. Toplam enerji tüketiminde kömürün payını korumak, doğalgazın payını artırmak, nükleer enerji santralleri için azami güvenlik şartları tesis etmek ve yenilenebilir enerji kaynaklarının payını artırmak da AB enerji politikasının diğer hedefleri arasında yer almaktadır. Bununla birlikte, AB içerisinde henüz ortak bir enerji politikası oluşturulmamıştır. Bu bakımdan da, enerji politikası ve enerji güvenliği konuları daha çok birlik üyesi ülkelerin çıkarları bağlamında şekillenmektedir. Bütünleşmiş bir dış enerji politikası, ilk olarak 2006 yılında AB Komisyonu tarafından yayımlanan "Sürdürülebilir, Rekabetçi ve Güvenli Enerji İçin Bir Avrupa Stratejisi" adlı Yeşil Kitap'ta dile getiril-

miştir. Bu strateji çerçevesinde AB'nin gelecek 20 yıl içinde tesis ve altyapı yatırımları için 820 milyar Avro'ya ihtiyaç duyulmaktadır. AB açısından enerji güvenliğine biraz daha yakından bakacak olursak, birliğin ciddi bir kaynak çeşitliliğine ihtiyacı olduğu aşikardır. Tedarikçi sayısını artırma konusunda yaşamsal bir ihtiyaç içinde olan AB'nin birinci sıradaki kaynağı Rusya'dır. Rusya'ya olan bağımlılığın azaltılması için yeni kaynaklar ve yollar aranmaktadır. Bu çerçevede de özellikle Orta Asya petrol ve doğalgazının Avrupa'ya ulaşması için çeşitli projeler üzerinde çalışılmaktadır. Bu noktada Türkiye ise önemli transit ülkeler arasında yer almaktadır. Ayrıca AB, biokütle (doğal atıklar), güneş, rüzgâr, su ve elektrik enerji kaynaklarını içeren ve genel olarak hepsine birden yenilenebilir enerji kaynakları denilen farklı bir enerji kaynağı türüne yönelmiş ve bu yenilenebilir enerjiye ciddi oranlarda yatırım yapmaya başlamıştır. Hatta birlik 2020 yılına kadar enerji ihtiyacının yüzde 20'sini bu kaynaklardan sağlamayı hedeflemiştir. Avrupa Yenilenebilir Enerjiler Federasyonu da birliğin bu konudaki en önemli danışma organı durumundadır.

Sürdürülebilir kaynaklar

AB aslında dışa olan bağımlılığını bir an önce azaltabilmek ve yenilenebilir enerjilerin kullanımının yaygınlaşmasını sağlamak için bu konudaki samimiyetini de çeşitli örneklerle ortaya koymaktadır. Bu örneklerin en sonuncusu ise "Ekolojik Elektrik Şebekesi Projesi"dir. Almanya, İngiltere, Fransa, Belçika, Danimarka, Hollanda, İrlanda, Lüksemburg ve Norveç Kuzey Denizi'nin dibinde, rüzgâr ve su gibi enerji kaynaklarından enterektör elektrik şebekesi kurmayı hedeflemektedir. Açık denizlerde 30 milyar Avro'ya mal olması beklenen 100 gigavat gücündeki dev rüzgâr türbinleri sistemiyle Avrupa'nın elektrik ihtiyacının yüzde 10'unu karşılamak mümkün gözükmektedir.

Sonuç olarak uluslararası arenada AB üyelerinin uluslararası enerji konularında ortak bir dil kullanmaları gerekmektedir. Bunun da temel nedeni, enerji arz güvenliğinin sağlıklı bir şekilde sağlanması ve birlik içinde var olan yenilenebilir enerji kaynaklarının daha dengeli ve daha uzun süreli kullanılabilir olmasıdır. Kaldı ki, enerji arz güvenliği açısından birlik jeopolitik bir avantaja da sahiptir. Petrol ve doğalgaz rezervlerinin üçte ikilik kısmının bulunduğu Orta Asya, Kafkaslar ve Ortadoğu gibi bölgelere boru hatları ve deniz taşımacılığı ile erişilecek konumdadır. Bu bölgeler ile Avrupa arasında köprü görevi gören Türkiye de AB'nin enerji arz güvenliği politikasında önemli bir potansiyele sahiptir. ■

ABD BM kararıyla yetinmedi

Daha önce alınan üç Güvenlik Konseyi kararı gibi dördüncü kararın da İran yönetimini, nükleer programını gerekirse bomba üretecek aşamaya getirme kararlılığından alıkoymadığına inanan Washington, yeni bir adım daha atarak enerji ve bankacılık alanında tek taraflı yaptırımlar uygulama kararı aldı. Obama tarafından 1 Temmuz'da imzalanarak yürürlüğe giren "Kapsamlı İran Yaptırımları" sadece Amerikan şirketlerini değil, İran ile iş yapan üçüncü ülkelerin enerji ve bankacılık sektörlerini de kapsıyor.

GEÇİŞ ÜLKESİ OLAN TÜRKİYE, KONUYA DAHA KAPSAMLI YAKLAŞMALI...

Enerji hatlarının güvenliği

Doç. Dr. Mitat ÇELİKPALA

Kadir Has Üniv. Uluslararası İlişkiler Bölümü

Günümüzde milyonlarca insan boru hatlarından geçen enerji kaynaklarına bağımlı olarak yaşamaktadır. Stratejik boyutta, konu üzerine çok sayıda değerlendirme yapılmakla birlikte boru hatlarının fiziki güvenliği konusu genellikle geri planda kalmaktadır. Boru hatlarının fiziki güvenliğinin ne türde bir mekanizmayla sağlanacağı konusu, üzerinde dikkat ve titizlikle durulması gereken bir konudur.

Türkiye, üretici ve tüketici ülkeler arasında yer alan coğrafi konumuyla özel jeostratejik bir konuma sahiptir. Dünya toplam petrol ve gaz rezervinin yaklaşık yüzde 70'i Türkiye'nin kuzey, güney ve doğusunda, alternatif kaynaklara ihtiyaç duyan ana tüketiciler de batısında bulunmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'nin 2010 yılı itibarıyla Dünya petrolünün yüzde 6-7'sini taşıması beklenmektedir. Ayrıca potansiyel yeni hatlar, Türkiye'nin boru hatlarının güvenliği konusu üzerinde hassasiyetle durmasını gerekli kılmaktadır. Türkiye'nin Asya ve Avrupa arasında alternatif ve güvenilir boru hatları geçiş yolu haline gelme ve bu hatların erim noktası olarak Ceyhan Limanı'nı ana terminal haline getirme hedefinin, güvenlik konusu dikkate alınmadan sağlanması mümkün değildir. Ayrıca Türkiye'de, bölgeler arası petrol ve doğalgaz iletim ihtiyacını karşılayan toplam uzunluğu yaklaşık 12.000 kilometreye ulaşan iletim hattı bulunmaktadır. Dolayısıyla konu Türkiye için daha da önem kazanmaktadır.

İletim hattı olma konusunda Türkiye'nin rakibi ülkeler güvenlik konusunu suiistimal edebilmektedir. Bu değerlen-

dirmede, Türkiye'nin boru hatlarının güvenliği konusunu nasıl ele aldığı incelenmektedir.

Terör, Ortadoğu ve Kafkaslar

Var olan ve inşa edilmesi öngörülen boru hatları Türkiye'yi, önemli bir geçiş (transit) ülke konumuna taşımaktadır. Bu Türkiye'ye bir yandan zenginlik ve güç kazandırırken, güvenlik bağlamında da ülkemizin hassasiyetini artırmaktadır. Terör tehdidi, Ortadoğu ve Kafkaslar başta olmak üzere Türkiye'nin çevresine hâkim olan istikrar-sızlık güvensizliği artırmaktadır. Sabotaj, hırsızlık ve vandalizm türü olaylar nedeniyle inşası kadar, hatların güvenli konusunu da karşımıza çıkarmaktadır.

Boru hatları Türkiye'de "hassas altyapı" olarak nitelendirilen ve güvenliğinin sağlanması en üst düzeyde çıkarlar bağlamında değerlendirilmesi gereken unsurlar arasındadır. Türkiye'deki hassas altyapının tanımlanması, belirlenmesi ve güvenliğinin sağlanması konusu, genel yasal idari ve güvenlik sisteminin bir alt parçası olarak görülmektedir. Sürece yerel belediyeler, itfaiye, çevre güvenliği ve sağlık hizmetleri gibi birimlerin sorumlulukları katıldığında mesele daha da karmaşık bir hal almaktadır.

Boru hatlarının güvenliği, 4586 sayılı "Petrolün Boru Hatları ile Transit Geçişine Dair Kanun" çerçevesinde sağlanmaktadır. Buna göre boru hatlarının güvenliği "devletin ilgili güvenlik kuvvetlerini", yani Jandarma Genel Komutanlığı (JGK) ve BOTAS'a verilmiştir. BOTAS Türkiye'deki boru hatlarının işletilmesinden sorumlu kamu kuruluşudur.

Türkiye'de boru hatları güvenli sistemi BOTAS ve Jandarma tarafından tesis edilen gözetleme ve müdahale karakolları ağı üzerine kurulmuştur. Alt yapısı BOTAS tarafından oluşturulan bu karakolların işletilmesi jandarma birlikleri tarafından yapılmaktadır. Boru hatları ve hat üzerindeki tesislerin (ana düğüm vanaları, pompalar, bakım gözetleme istasyonları) tesis güvenliği BOTAS tarafından sağlanırken, tesis dışı güvenlik ve boru hattı koruması Jandarma tarafından sağlanmaktadır.

BOTAS ile Jandarma arasında ilk protokol 1986 yılında Kerkük-Yumurtalık hattı için yapılmıştır. Karakolların yanı sıra jandarma timleri, mobil güvenlik timi olarak görev yap-

Ağırılık Sivas'ın doğusunda

Karakollar ve güvenlik ağı konusunda dikkati çeken nokta bu ağın ağırlıklı olarak Sivas'ın doğusunda kalan bölgede yer aldığıdır. Bu durum BOTAS ile Jandarma arasında yapılan protokolün çizdiği bir çerçeve olduğu ileri sürülebilir. Sivas'ın batısında kalan diğer bölgelerde bulunan boru hatlarının güvenliğinin, genel asayiş tedbirleri kapsamında, Jandarma ve Emniyet Genel Müdürlüğü'ne (EGM) bağlı güvenlik güçlerince sağlanıyor olması bu değerlendirmeyi desteklemektedir. Bu bölgelerde özel bir boru hattı emniyet karakolu ağı bulunmamaktadır. Bu bağlamda Türkiye'de boru hatlarının güvenliği konusunun, terör ve terörle mücadele yaklaşımı çerçevesinde ele alınarak, değerlendirildiği ileri sürülebilir. Terör tehdidi dışında kalan tehditler ise daha ziyade ikincil unsurlar olarak algılanarak, genel güvenlik ve asayiş önlemleri çerçevesinde cevaplanmaya çalışılmaktadır.

Doğu bölgelerde oluşturulan ağ kapsamında yer alan karakolların asli görevi boru hatlarının korunmasıdır. Fakat zamanla bu karakollardaki birlikler asayiş görevleri de yapmak durumunda kalmaktadırlar. Bu durum boru hatlarının güvenliğinin sağlanması konusunu biraz daha karmaşıklaştırmaktadır. Zira boru hatlarının güvenliğinin genel asayiş ve güvenlik konularından ayrı bir başlık olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği, üzerinde tartışılması gereken bir konu haline dönüşmektedir. İnşa edilecek yeni hatların yaratacağı yük, bahse konu birliklerin diğer asayiş ve güvenlik görevlerine olumsuz etki etme ihtimalini, ya da tersi bir durumu akla getirmektedir.

Sabotaj ve hırsızlık

Terör saldırılarının yanında boru hatlarına yönelik hırsızlık olayları da yaşanmaktadır. Ham petrol boru hatlarında meydana gelen hırsızlık ve sa-

Enerji boru hatları açısından geçiş ülkesi olan, tüm dünya petrol ve doğalgazının yüzde 6-7'sini taşıyan Türkiye, boru hatlarının fiziki güvenliği konusuna daha hassas yaklaşmalı. NABUCCO'da, AB'nin, boru hattının güvenliğine ilişkin yaklaşımı, konunun ciddiyetini ortaya koyuyor.

botajların 2000-2006 dönemine ait faturasının 17,5 milyon dolar olduğu belirlenmiştir. Hırsızlık olaylarının faturası 6 milyon 58 bin, sabotajların faturası 4 milyon 897 bin dolar olarak hesaplanmıştır. Bu olaylar sonrası yapılan bakım-onarım giden 6 milyon 596 bin dolar ile hırsızlık ve sabotajların toplam maliyeti 17 milyon 552 bin dolara ulaşmaktadır. Hırsızlık olaylarının sayısı Batman-Dörtöyl'de 122, Irak-Türkiye'de 101, Ceyhan-Kırkkale'de 53'tür. 7 sabotajın tamamı Irak-Türkiye hattında meydana gelmiştir.

Yeni projelerin varlığı Türkiye'nin boru hatlarının güvenliği konusunun daha kapsamlı çerçevede ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Üzerinde çalışılan NABUCCO projesi boru hatlarının güvenliği konusunun müzakere masasında gündeme gelmesine neden olmuştur. Projede özelinde bu konu hakkında bir sonuca varılamamış olmakla birlikte AB tarafının, güvenliğin AB denetiminde özel bir kuruluş tarafından sağlanmasını talep etmesi dikkat çekmektedir. Bu istek, Türkiye tarafından, topraklarında yer alacak hatların güvenliğinin sadece Türk güvenlik kuruluşları ile gerçekleştirilebileceği ifadesiyle reddedilmiştir. Fakat başlı başına bu tartışmanın dahi konunun önümüzdeki dönemde gündeme geleceğinin bilinmesi anlamında önemli bulunmaktadır. ■

maktadır. Daha sonra 2003 yılında, Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) hattının inşası sonrasında benzer bir protokol daha yapılmıştır. Kurulan karakollar sadece bu hattı değil, çapraz olarak aynı güzergâh içinde yer alan diğer hatları da korumaktadırlar. Örneğin BTC için kurulan bir karakol aynı bölge içinde yer alan İran-Türkiye doğalgaz hattını da korumaktadır. Boru hatlarının güvenliği için yararlanılan bir diğer unsur, hatların geçtiği bölgelerde yaşayan ve ilgili yasayla görevlendirilmiş köy korucularıdır. Köy korucuları da boru hatları güzergâhında devriye ve gözetleme görevleri yapmaktadır.

Orhan ÖRÜCÜ
Elektrik Mühendisi

SORUN SÖYLEYELİM

Binalarda Enerji Kimlik Belgesi nedir?

- Özellikle bu yaz tüm yüksek katlı binalarda bir yalıtım seferberliği dikkat çekiyor. Ne oluyor? Enerji verimliliği, binalara enerji kimlik belgesi adı altında ceplerimizden para mı alınıyor?

- Öncelikle gözlemlediğiniz sürecin olumlu olduğunu belirtmek gerekir. Enerjinin verimli ve etkin kullanılmadığı, kaynakların çarçur edildiği bir ekonomik sistemin süregeldiği ülkemizde çok geç de olsa enerji verimliliği alanında bazı adımlar atılmaya başlanıldı. Çıkan "Enerji Verimliliği Kanunu" ve "Binalarda Enerji Performansı Yönetmeliği" ile başlayan süreç olumludur. Dikkatinizi çeken "mantolama" işlemlerinin çoğunlukla özel mülkiyetteki halka ait binalarda olduğu, kamu kurum ve kuruluşlarında böylesine yaygın bir çalışmanın olmadığını eklemek gerekiyor. Ne yazık ki çıkarılan kanun, tüzük ve yönetmeliklerde kamu binaları genellikle kapsam dışı bırakılır veya devlet kurumlarına yönelik bir zorlama yoktur. Tabii böyle bir durumda ister istemez şöyle bir soru aklı geliyor. İyi bir düzenleme ise kamunun önce kendinden başlaması ve örnek olması gerekmez miydi? Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ve enerji verimliliği çalışmalarını koordine eden Elektrik İşleri Etüt İdaresi'ne (EİE) ait binalarda da bu çalışmanın yapıldığını görmek istiyoruz. Alman kimya devi BASF önceki yıllarda üretimine başladığı yeni yalıtım malzemesi, Almanya'da önce kamu mülkiyetinde olan 8 bin lojmanda uygulanmıştı. Bu örneğin ülkeyi saran TOKİ uygulamalarında hiç dikkate alınmaması enerji verimliliği açısından önemli bir eksiklik. Öyle ya da böyle eleştirilecek yanları olsa da enerjinin etkin, verimli kullanımı yönündeki bu adımlar önemlidir.

- Enerjinin etkin ve verimli kullanımı için göze çarpan bu seferberlik nereden çıktı?

- Enerji talebinin yüzde 70'ini ithalat ile karşılayan ülkemizde giderek kabaran enerji faturası, yeni enerji kaynağı da denilen enerjinin etkin ve verimli kullanımı alanında çalışmalara hız verilmesine neden oldu. Yanlış bir ifade olsa da enerji tasarrufu, karar vericilerin baş gündem maddesi oldu. Enerji Verimliliği Kanunu, Yenilenebilir Enerji Hakkında Kanun, Binalarda Enerji Performansı Yönetmeliği ve buna benzer çok sayıda mevzuat birbiri ardına gündemimize oturdu.

Ülkemizde enerjinin yaklaşık yüzde 35'i, toplam elektrik tüketiminin ise yaklaşık yüzde 40'ı binalarda kullanıldığından binalarla ilgili uygulamalar enerji verimliliği ve enerji faturasının düşürülmesi açısından ciddi önem taşımaktadır.

- Binalarda Enerji Performansı Yönetmeliği ve binaların enerji kimlik belgesi nedir? Binalarda kim sorumludur?

- Enerji Verimliliği Kanunu yanında Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ilki 5 Aralık 2008 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan ve ikincisi revize edilerek 1 Nisan 2010 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren "Binalarda Enerji Performansı Yönetmeliği" ile binalarda enerji verimliliği uygulamalarına ilişkin olarak geç de olsa bir adım atılmış oldu. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı verilerine göre, ülkemizde 2006 yılında yaklaşık 93 milyon ton petrole eşdeğer birincil enerji tüketilmekte ve bu tüketim her yıl yüzde 5 civarında bir hızla artmaktadır. Tüketilen bu enerji ağırlıklı olarak üç ana sektörde, sanayide, binalarda ve ulaşımda kullanılmaktadır. Binalar da bu tüketimden yüzde 30 pay almaktadır ve bu enerji ısıtma, aydınlatma, soğutma ve elektrikli cihazların çalıştırılması amacıyla kullanılmaktadır. Bu alandaki mevzuat düzenlemeleri bütünlüklü olarak yapılma-ya gayret

edilmekte ve oldukça geniş bir yelpazede yönetmelik ve tebliğ çalışmaları yapılmaktadır. Yapılan hesaplamalara göre binaların, yönetmelik çerçevesinde inşa edilmesi ve

dönüştürülmesi durumunda enerjide yüzde 50 tasarruf sağlanacağı öngörülmektedir. Adı geçen yönetmelik gereğince binaların "enerji kimlik belgesi"ne sahip olmaları zorunlu hale gelmektedir. Konut alırken "oda sayısının kaç olduğu, banyoda küvet var mı" gibi araştırmaların yanında artık binanın enerji kimlik belgesine de bakılması gerekecek. Bu belge de asgari olarak binanın enerji ihtiyacı ve enerji tüketiminin sınıflandırılması, yalıtım özellikleri, ısıtma-soğutma sistemlerinin ve

bilgileri içerecek. Beyaz eşyalarda olduğu gibi binalarda A'dan, G'ye kadar sınıflanacak. Enerjiyi en verimli kullanan, tasarruflu ve sera gazı salımı düşük konutlar A sınıfı, enerjiyi çarçur eden ve sera gazı salımı yüksek konutlar ise G sınıfı olarak tanımlanacak. Bu durumda doğal olarak A sınıfı binalar tercih edilecektir. Bu belgenin saklanması, gizlenmesi de söz konusu değildir. Belgenin bir örneği binanın görünür bir yerine asılacaktır. Bu işlerden bina sahipleri, yöneticiler ve yönetim kurulları sorumlu olacaktır.

- Hangi binalar için enerji kimlik belgesi zorunludur?

- Yönetmelik ilk aşamada yeni binalar için zorunluluk getirmektedir. Kimliği olmayan binalar ruhsat alamayacaktır. Mevcut binaların ise 2017'ye kadar sisteme katılması gerekmektedir.

ENERJİ KİMLİK BELGESİ			
Bina No: Bina Tipi: İnşaat Yılı: Kullanım Alanı: Adres:		Tarih: Beyan Dönemi: Güncelleme Tarihi: Beyan Soru Sorulmuş Tarihi: İmza:	
Mülk sahibi: İsim: Adres:		Müşterek tesisatın sahibi (gerekliyse): İsim: Adres:	
Enerji tipine göre yıllık tüketimler			
Enerji Kullanım Alanı:	Nihai Enerji Tüketimi:	Ortalama Enerji Tüketimi:	
Isıtma:	kWh/yıl	kWh/yıl	
Sohutma:	kWh/yıl	kWh/yıl	
Soğutma:	kWh/yıl	kWh/yıl	
Aydınlatma:	kWh/yıl	kWh/yıl	
TOPLAM:			
Isıtma, soğutma su ısıtma, soğutma ve aydınlatma için enerji tüketimi (Ortalama Enerji Tüketimi):		Isıtma, soğutma su ısıtma, soğutma ve aydınlatma için sera gazı emisyonu (Ortalama Enerji Tüketimi):	
Nihai tüketim: kWh/m ² /yıl		Emisyon salımı: kg CO ₂ /m ² /yıl	
Tasarruflı Bina		Bina	
A		A	
B		B	
C		C	
D		D	
E		E	
F		F	
G		G	
Enerji Tüketimi Yüksek Bina		SEG Emisyonu Yüksek Bina	

- Binamız eski ne yapmamız gerekiyor?

- Bu konu çerçevesinde eski binalarda en önemli unsur ısı yalıtımı olacaktır. Günlük dilimize yerleşen tabir ile "mantolama" uygulaması daha önem kazanacaktır. Uygulamanın başladığı bir iki sene içinde binalarına mantolama yapanların ısıtma harcadıkları paranın yüzde 50 oranında düştüğü görülmektedir.

Türkiye'de 15 milyon konutun yalıtımsız olduğu tahmin edilmektedir. Ortalama metrekaresi 30-40 TL arası değişen bir maliyetle yaratılacak değeri hesaplamaya çalışacak olursak; yalıtımsız binaların yalıtımlı hale getirilmesi 50 milyon dolarlık bir pazar ve 40 bin kişilik bir istihdam ortaya çıkaracaktır. Bazı bankalar yalıtım için özel kredi uygulamalarına da başlamış bulunmaktadır. Bu kampanyalarda belirlenmiş bayilerden yalıtım işinin yaptırılması durumunda 12 aya

kadar komisyonuz 0 faizle kredi uygulaması bulunmaktadır.

Ülkemiz alışkanlıklarına bakarsak bilen ya da bilmeyen herkesin akın edeceği ve birçok kişinin mağdur edileceği bir pazar oluşacağı endişesi haklı sayılmaz. Zorlukla kazanılan birikimlerin heba olmaması için bazı noktalara dikkat edilmesi gerekiyor. İlk mantolama alanında deneyimli bir proje ve danışman ile çalışarak ihale dosyası hazırlamak. İkincisi de işi gerçekten deneyimi olan ve CE belgeli malzeme kullananlara yaptırmak. Piyasada çok sayıda malzeme çok sayıda uygulayıcı oluştu. İyi bir proje ve danışman ile doğru bir cephe metrajı çıkarılması, doğru bir maliyet, iyi ve doğru malzeme seçimi ve iyi bir işçilik ortamı yaratılır. Binanın tüm

dış cephesi yalıtılmalı, kullanılacak malzemenin yoğunluğu 30'un altında olmamalıdır. Bayındırlık Bakanlığı kendi işlerinde bu yoğunluğu 32 olarak belirlemektedir. Malzemenin kalınlığı hesap sonucu bulunmakta ise de 5 cm'nin altına düşülmemelidir. Enerji kimlik belgesini kimlerin vereceği yönetmelikte ayrıntılı şekilde tanımlanmıştır. İşlemlerin bu belgeye sahip kişilerce yapılması gerekmektedir. Bu da belki hayatında ilk defa böyle bir işle karşılaşacak bina sahiplerinin hak ve menfaatlerini korumaya yardım edecektir.

EMO

E-posta: emoenerji@emo.org.tr
Adres: Elektrik Mühendisleri Odası
İhlamur Sokak No:10
Kızılay-Ankara

Cumhuriyet

E-posta: enerji@cumhuriyet.com.tr
Adres: Ahmet Rasim Sokak No:14
06550 Çankaya-Ankara
Faks: 0312 442 30 10

ENERJİ BAKANLIĞI STRATEJİ PLANI'NDA ÇITA YUKARIDA AMA...

Durmak yok, özelleştirmeye devam

Mehmet KAYADELEN

Maden Mühendisi

Oğuz TÜRKÜYLMAZ

MMO Enerji Çalışma Grubu Başkanı

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (ETKB) Stratejik Planı (2010-2014) 15 Nisan 2010 günü Bakan tarafından kamuoyuna açıklandı. Stratejik Plan neden hazırlandı, ne anlam ifade etmekte, neleri içermekte, amaç ve hedefleri nelerdir?

Genel yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin stratejik planları, 2003 yılında yayımlanıp 2005 yılında yürürlüğe giren Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun (KMYKK) 9. Maddesi gereğince hazırlanmaktadır. Kamu idarelerinde stratejik planlamanın ilk kez gündeme gelmesi, Dünya Bankası ile işbirliği içinde hazırlanan ve 2001 yılında yayımlanan Kamu Harcamaları ve Kurumsal Gözden Geçirme Raporu ile Türkiye gündemine gelmiştir. İzleyen yıllarda, 8. 5 Yıllık Kalkınma Planı'nın maliye politikası hedeflerine, IMF'ye verilen niyet mektuplarına ve AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Ulusal Programlara yansımış ve Dünya Bankası ile imzalanan kredi anlaşmalarının koşulları arasında yer almıştır.

Stratejik planlama sürecinde; kamu idaresinin hizmetinden yararlananların, kamu idaresi çalışanlarının, sivil toplum kuruluşlarının, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile diğer tarafların katılımlarının sağlanması ve katkılarının alınması sistemin temel ilkelerinden biridir.

Amaçlarda yenilik yok

Plan genel olarak değerlendirildiğinde öncelikle yer verilen amaçların hemen hepsinin yetkililerce bugüne değin çeşitli vesilelerle dile getirildiği görülmektedir. Özelleştirmeyi öngörenlerin dışındakiler de genel kabul gören amaçlardır.

İktidar, elektrik sektöründeki tesisleri özelleştirme kararlılığını Plan'a da yansıtmıştır. Yıllarca iktidarların yandaşlarına çıkar sağ-

lamak amacıyla kullanılan KİT'lerin, rehabilite edilip rasyonel biçimde yönetilmesi için çaba harcanacağına, özelleştirilmesi amaçlanmaktadır. İşin acı olan yanı, elden çıkarılmak istenen kamuya ait bazı dağıtım şirketlerini Çek Cumhuriyeti ve Avusturya kamu kuruluşlarının da dahil olduğu ortaklıkların satın almasıdır. Unutulmamalıdır ki, bugün yok edilmeye çalışılan elektrik üretim, toptan satış ve dağıtımı ile doğalgaz dağıtım alanlarındaki kamuya ait tekeller, yarın kolayca çok uluslu tekellerin eline geçebilecektir.

Hedeflere ulaşılması zor

Sayısal olarak ifade edilen hedeflerde çita yüksek konumlandırılmıştır. Bu durum ilk bakışta sevindiricidir. Ancak mevcut veriler dikkate alındığında, bazı hedeflere ulaşmanın kolay olmadığı görülmektedir:

- Yapımına başlanan yerli kömür yakıtlı toplam 3 bin 500 MW'lık termik santraller ile 5 bin MW'lık hidrolik santrallara yönelik yatırımların 2013 yılına kadar tamamlanma olasılığı çok düşüktür. EPDK'nın Mayıs 2010 itibariyle geçerli olan bilgilerine göre, yerli yakıtlı termik santrallerin fiili gerçekleştirme oranları ikisi dışında yüzde 7'nin altındadır. Özellikle Amasra (1100 MW), Zonguldak (50 MW), Gökmen/Bolu (270 MW) ve Orta/Çankırı'da (165 MW + 372 MW) kurulması öngörülenlerin akıbetleri meçhuldür. Hidrolik santrallerde ise yaklaşık 1400 MW'lık

(yüzde 28) bölümünün fiili gerçekleştirme oranları yüzde 30'un altındadır.

- Mevcut doğalgaz depolama kapasitesini 4 milyar m³'e çıkarabilmek için, TPAO'nun Silivri'deki kapasitesi artırılmakta olan (3 milyar m³) ile BOTAS'ın Tuz Gölü'ndeki (1 milyar m³) doğalgaz depolama tesislerinin tam

kapasiteyle devreye alınmaları gerekir. Birincisinde somut ilerleme varken, ikincisi henüz ihale aşamasındadır. İhalesi 2011'de sonuçlansa bile, sözleşme görüşmelerinin ve imzalanmasının aylar alacağı, bu aşamayı kapsamlı detay mühendislik ve uygulama projelerinin hazırlanmasının izleyeceği ve inşaatı ancak ondan sonra başlanabileceği dikkate alındığında, Tuz Gölü Doğal Gaz Depolama Tesisi'nin 2015'e yetişmesini, dolayısıyla da bu hedefe ulaşmayı bekle-

mek gerçekçi değildir.

- Halen 1100 MW'ın altında olan rüzgâr enerjisi kurulu gücünün 2015 yılına kadar 10 bin MW'a çıkarılması için, lisans almış yaklaşık 3 bin MW gücündeki tesislere ek olarak 5 bin 900 MW gücünde yeni yatırım lisansı verilmesi ve yılda toplam 2 bin 250 MW gücündeki santrallerin devreye alınması gerekmektedir ki, bu hedefin de gerçekleşmesinin mümkün olmadığı açıktır.

- Özelleştirilen elektrik dağıtım şirketlerinin yeni mülkiyet yapısındaki tekelleşmenin toptan satış ve üretim alt sektörlerinde de olduğu göz önüne alındığında, elektrik enerjisi sektöründe rekabete dayalı olarak işleyen piyasa yapısının 2015 yılına kadar oluşturulması hedefinin gerçekleşmesinin mümkün olmadığı söylenebilir.

- 2015 yılına kadar, Ceyhan'a gelen petrol miktarının 2008 yılına göre iki katına çıkarılabilmesi için, bugün çok düşük düzeyde seyreden Kerkük-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı kapasite kullanım oranının yükseltilmesi gerekir. Bu da ancak Irak'ta istikrarın sağlanmasıyla mümkün olabilir. Çalık Grubu'nun Ünye-Ceyhan Projesi ise henüz bu hatta basılacak petrol olmadığı için şimdilik bir fikir projesi düzeyindedir ve 2015 yılına kadar faaliyete geçmesini beklemek gerçekçi değildir.

- Maden satış gelirinin 2015 yılı-

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın Stratejik Planı'nda özelleştirme yaklaşımı ön plana çıkıyor. Kamunun elinden çıkarılacak şirketleri Çek Cumhuriyeti ve Avusturya'nın kamu kurumlarının dahil olduğu ortaklar alıyor.

na kadar 2 katına çıkabilmesi, başta yeterli rezerv, talep ve maden fiyatları olmak üzere pek çok etmene bağlıdır. Tüm madenlerin birim satış fiyatları sabit kalacak olursa, bu hedefin gerçekleşebilmesi için üretim miktarlarının yılda ortalama yüzde 15 artması gerekir ki, bunun da iddialı bir hedef olduğu söylenebilir. Öte yandan, madenlerin işletilmesinde toplum yararının da gözetilmesinin ve mineral kaynakların korunmasının sağlanmasına yönelik hedeflerin olmaması önemli eksikliklerdendir.

ENERJİ VE TABİİ KAYNAKLAR BAKANLIĞI

ENERJİ VE TABİİ KAYNAKLAR BAKANLIĞI 2010-2014 STRATEJİK PLANI

Plan'ın ciddiyetine gölge düştü

Planın amaç ve hedefleri arasında bulunmadığı halde, Plan açıklandıktan yaklaşık 2 ay sonra Maden Yasası'nda kapsamlı değişiklikler yapılmıştır. De-yim yerindeyse, Plan'ın daha mürekkebi bile kurumadan, Plan'da yer almayan böylesine önemli bir icraatın yapılması Plan'ın ciddiyetine gölge düşürmektedir. Maden Yasası'nda yapılan değişikliklerin önemli bir kısmı sektörün çeşitli kesimlerinin önerileri/talepleri ile gerçekleşmiştir. Plan hazırlık sürecinde bu kesimlerin katılımı sağlanabilseydi, olasılıkla bu öneriler/talepler Plan'a yansiyebilecekti. Kaldı ki, stratejik planlama sürecinde ilgili tüm tarafların katılımlarının sağlanması ve katkılarının alınması, sistemin temel ilkelerinden biridir.

Plan, içerdiği bilgilere ilişkin çok az ayrıntı vermektedir. Özellikle Durum

Analizi bölümü hayli zayıftır. Bu bölümde olması beklenen paydaş analizi-ne (etkileşim içinde olduğu kesimler ve bunların görüş ve önerileri) ile çevre analizine (Bakanlığın faaliyet alanlarında dünyadaki durum ve gelişmeler, yönelimler, yaklaşımlar; başka ülkelerdeki muadil kurumların yapıları ve işleyişleri vb.) ilişkin bilgi bulunmaması önemli eksikliklerdendir. Bilgi ve ayrıntı eksikliği nedeniyle Plan, sayfa sayısı en az olan stratejik planlardan biridir. Sunuşlarla birlikte toplam 44 sayfada kalmaktadır.

Maliyetlendirme göstermelik

Maliyetlendirme, stratejik plan anlayışı ile bağdaşmamakta ve göstermelik olmaktan öte bir anlam ifade etmemektedir. Çünkü bütçeleme amaç ve faaliyetlere dayalı olması gerekirken, tersi bir anlayışla Bakanlığın -tahmini- bütçesi veri kabul edilmiş, Plan dönemi boyunca değiş-

meyen oranlarda hedeflere dağıtılmıştır. Bu yapılrken de Bakanlık bütçesinin her yıl ortalama yüzde 10 artacağı kabul edilmiş; bir hedefin öngörülen gerçekleşme tarihi dönem içinde olduğunda bile o hedef için sonraki yıllarda da aynı oranda bütçe tahsis edilmeye devam edilmiştir. Örneğin, 2010 yılında gerçekleşmesi beklenen hedefler için, 2011-2014 yıllarında da aynı oranda bütçe tahsis edilmeye devam edilmiştir.

Görünüşe bakılırsa, idari kültürde çok önemli dönüşümlere yol açması beklenen stratejik plan anlayışının ETKB'da tam olarak yerleşebilmesi için alınması gereken hayli yol vardır. Her şeye karşın gönül ister ki, Plan göstermelik değil işlevsel olsun, özelleştirme dışındaki hedeflerine tam olarak ulaşılabilsin, Bakanlığın yeniden yapılandırma çalışmaları yandaş kadrolaşması için yeni bir fırsat olarak görülmesin, paydaşları Bakanlığın faaliyetlerini yakından izlesin ve gerektiğinde hesap sorma mekanizmaları zorlansın. ■

Planda öngörülen termik santral sayısının, doğalgaz depolama kapasitelerinin, rüzgar enerjisi kurulu gücünün artırılması yönündeki hedefler gerçekçilikten uzak duruyor.

Stratejik Plan ne öngörüyor?

Yerli kaynaklara öncelik verilerek kaynak çeşitlendirmesini sağlamak

- Plan dönemi içerisinde yerli petrol, doğalgaz ve kömür arama faaliyetleri artırılabilecek.
- Yapımına başlanan 3 bin 500 MW'lık yerli kömür yakıtlı termik santrallerin 2013 yılı sonuna kadar tamamlanacak.
- 2013 yılına kadar nükleer santral inşasına başlanacak.

Yenilenebilir enerji kaynaklarının payını artırmak

- Yenilenebilir enerji kaynaklarının payını artırmak:
- Yapımına başlanan 5 bin MW'lık hidroelektrik santraller 2013 yılı sonuna kadar tamamlanacak.
- 2009 yılı itibarı ile 802.8 MW olan rüzgar enerjisi kurulu gücü, 2015 yılına kadar 10 bin MW'a çıkarılacak.
- 2009 yılı itibarı ile 77.2 MW olan jeotermal enerjisi kurulu gücü, 2015 yılına kadar 300 MW'a çıkarılacak.

Enerji verimliliğini artırmak

- 2015 yılına kadar birincil enerji yoğunluğunda 2008 yılına göre yüzde 10 azalma sağlanacak.
- Kamu elektrik üretim santrallerinde bakım, rehabilitasyon ve modernizasyon çalışmaları 2014 yılı sonuna kadar tamamlanacak.

Serbest piyasaya tam işlerlik kazandırmak ve yatırım ortamını iyileştirmek

- 2014 yılına kadar, elektrik sektöründe hedeflenen özelleştirmeler tamamlanacak.
- 2015 yılına kadar elektrik enerjisi sektöründe ve doğalgaz sektöründe rekabete dayalı olarak işleyen piyasa yapısı oluşturulacak.

Petrol ve doğalgazda kaynak çeşitliliği sağlamak ve ithalat risklerini azaltmak

- Petrol ve doğalgazda kaynak çeşitliliği sağlamak ve ithalat risklerini azaltmak:
- 2015 yılına kadar, yurtdışı ham petrol ve doğalgaz üretimi 2008 yılı miktarına göre iki katına çıkarılacak. (2008 yılı üretimi 9 milyon varil.)
- 2009 yılı itibarı ile 2.1 milyar m3 olan mevcut doğalgaz depolama kapasitesi, 2015 yılına kadar 2 katına çıkarılacak. (2014'teki hedef 4 milyar m3.)
- 2015 yılına kadar, en fazla doğalgaz ithalatı gerçekleştirdiğimiz ülke payını yüzde 50'nin altına indirecek kaynak ülke çeşitliliği sağlanacak.
- Ulusal petrol stoklarının güvenli düzeyde muhafazasının sürdürülmesi sağlanacak.

Ülkemizi enerji koridoru ve terminali haline getirmek

- 2015 yılına kadar ülkemizin ve Avrupa'nın petrol ve doğalgaz arz güvenliğinin artırılması yönünde gündemde olan projelerin gerçekleştirilmesi sağlanacak.
- 2015 yılına kadar, Ceyhan'a gelen petrol miktarının 2008 yılına göre iki katına çıkarılması sağlanacak. (2008 yılı miktarı 245 milyon varil.)
- Ceyhan Bölgesi'nin farklı kalite ve özelliklerdeki ham petrolün uluslararası piyasalara sunulabileceği, rafineri, petrokimya tesisleri ve sıvılaştırılmış doğalgaz (LNG) ihrac terminalinin bulunduğu entegre bir enerji merkezi haline getirilmesi sağlanacak.
- 2011 yılına kadar Avrupa Elektrik İletimi Enterkonnekte Birliği'ne (UCTE) tam entegrasyon sağlanacaktır.

Çevreye olan olumsuz etkileri en aza indirmek

- 2014 yılından sonra enerji sektöründen kaynaklı sera gazı emisyon artış hızında azalma sağlanacak.
- 2015 yılına kadar madencilik piyasasında faaliyet gösteren 10 bin maden işletmesinin çevreye uyum planlarının denetimi yapılacaktır. (2005-2008 yılları arasında toplam 5 bin 439 işletme denetlenmiştir.)

Tabii kaynaklarımızın ülke ekonomisine katkısını artırmak

- 2013 yılına kadar, madencilik işlemlerinin e-devlet kapsamında yürütülmesi sağlanacak.
- 2015 yılına kadar toplam maden üretimi 2008 yılına göre 2 katına çıkarılacak. (2008 yılı maden satış geliri 6 milyar TL.)

Madenlerin üretimlerini artırmak ve yurtiçinde değerlendirilmesini sağlamak

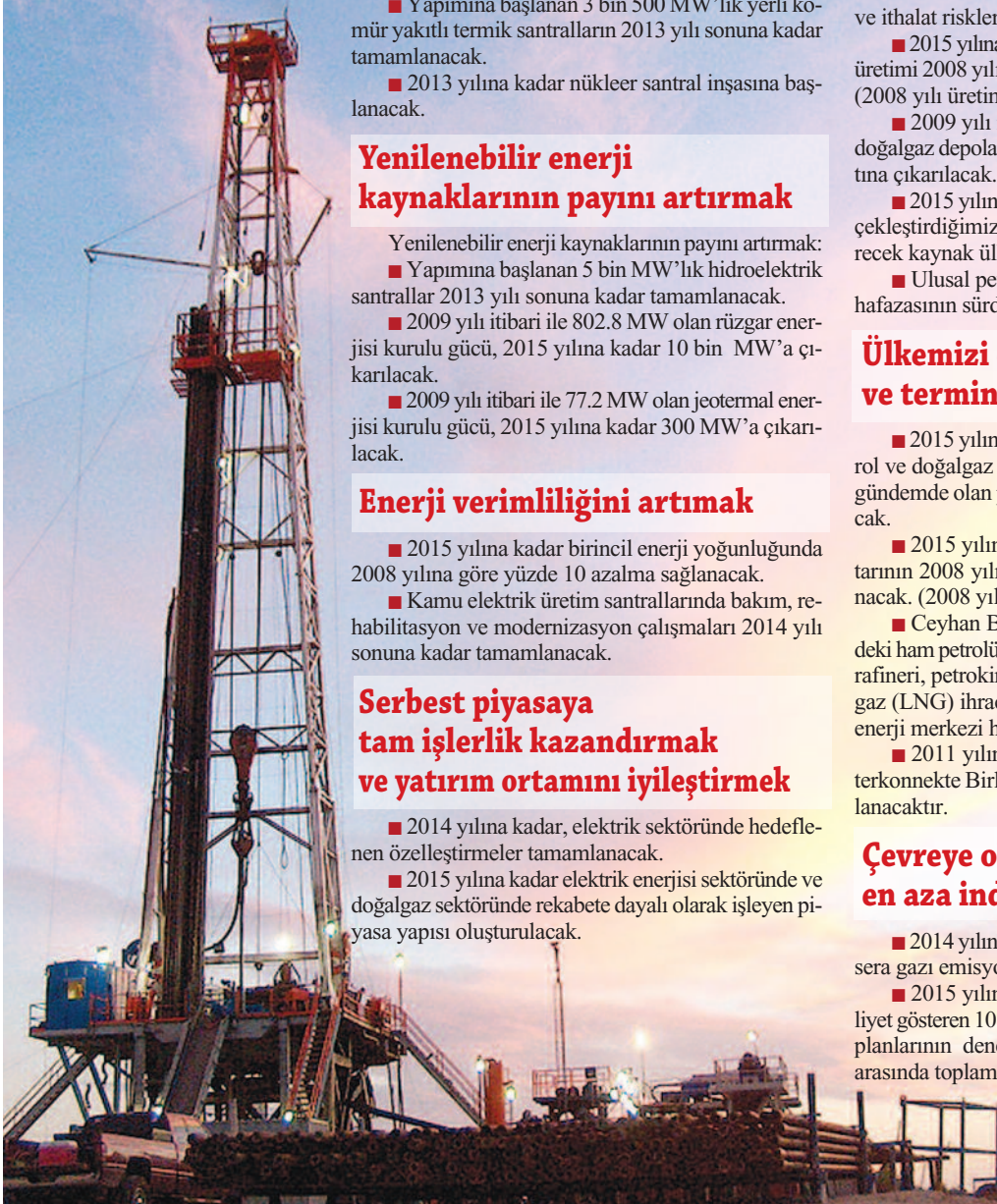
- 2009 yılında 1.3 milyon ton olan bor kimyasalları ve eşdeğeri ürün üretim kapasitesi 2015 yılına kadar 2.8 milyon tona çıkarılacak.
- 2015 yılına kadar mermer ve doğal taş işlenmiş ürün ihracatının 5 milyar dolara çıkarılması için çaba gösterilecek. (2009 yılı ihracatı 732 milyon dolar.)

Enerji ve tabii kaynakların yönetiminde etkinliği artırmak

- 2011 yılına kadar Bakanlığın yeniden yapılanma çalışmaları tamamlanacak ve uzmanlığı esas alan bir kariyer yapılanmasına geçilecek.
- Uzmanlık yapısını desteklemek ve enerji alanında stratejik araştırmalar yapmak amacıyla 2015 yılına kadar "Enerji Akademisi" oluşturulacak.
- 2012 yılına kadar madencilik sektöründe ruhsat ve denetim işlemlerinde etkinliği artıracak kurumsal düzenlemeler yapılacaktır.
- 2012 yılına kadar nükleer düzenlemeye ilişkin kurumsal yapılanma sağlanacaktır.
- 2012 yılına kadar, enerji ve tabii kaynaklar alanlarında istatistik ve planlama altyapısının güçlendirilmesi çalışmaları tamamlanacaktır.

Yenilikçiliğin öncüsü ve destekleyicisi olmak

- 2010 yılında EN-AR (Enerji Araştırmaları) Programı uygulamaya konulacak ve 2014 yılına kadar 50 milyon TL'lik destek sağlanacaktır.
- Bakanlığın bağlı, ilgili ve ilişkili kuruluşlarınca yürütülen Ar-Ge yatırımları, 2015 yılına kadar, 2009 yılı Ar-Ge yatırımlarına göre yüzde 100 oranında artırılabilecek. (2009 yılı yatırım tutarı 130 milyon TL.)

ÖZELLEŞTİRME NE GETİRİYOR? NE GÖTÜRÜYOR?

Elektrik bölgeleri dağıtıldı

Öğuz TÜRKİYİLMAZ

MMO Enerji Çalışma Grubu Başkanı
oguz.turkiyilmaz@mno.org.tr

Ülkemizde, 24 Ocak ekonomi kararlarıyla başlayan, 12 Eylül askeri rejiminde yoğunlaşan ve halen de devam et-

mekte olan "ekonomiyi serbestleştirme" şeklinde adlandırılan neo-liberal politikalar uyarınca eğitim, sağlık, enerji, ulaşım gibi temel kamusal hizmetler yerli ve yabancı sermayeye açılarak ticarileştirilmiştir.

Halen sekiz yıldır iş başında olan iktidar da, bu çerçevede uyarınca elektrik dağıtım ve üretim tesislerinin satılması yönünde adımlar atmıştır. Son dönemde, özellikle elektrik dağıtım alanında yapılan özelleştirmeler, hem mevcut iktidarcı, hem de yerli ve yabancı büyük sermaye gruplarının hararetle alkışlanırsa da, ortada açıklanmayan ve tartışılmayan bazı gerçekler vardır:

Alacaklar da şirketlere devrediliyor

1- Elektrik dağıtım şirketlerini devralan özel şirketlere, kamu şirketlerinin envanteri ve tahsili mümkün alacakları da devredilmektedir.

2- Özelleştirilecek dağıtım şirketinin ciro büyüklüğü ve alacaklarına karşın düşük teklif bedeliyle ihale sonuçlandırılması, kamu yararına aykırılık oluşturmaktadır.

3- Dağıtım şirketlerini devralacak özel şirketlerin yapıp yapmayacağı belli olmayan yatırımlar, daha şimdiden tarifelere yansıtılarak ekstra kazanç ve kâr garantisi sağlanmaktadır.

4- Yatırımların nasıl denetleneceğine ilişkin bir düzenleme bulunmadığı dikkate alındığında, yatırımların hiç ya da gereği gibi yapılmaması durumunda bile, önceden belirlenmiş tarifeler yo-

luyla yapılmayan yatırımın bedeli vatandaşın tahsil edilecektir.

5- Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ'ye (TEDAŞ) ait dağıtım şebekelerinin işletme hakkı, hisseleri satılacak olan bölge şirketlerine önemli bir bedel karşılığında devredilmiş ve bu bedel EPDK tarafından onaylanan tarifelere eklenmiştir. Özelleştirmelerin gerçek-

7- EPDK tarafından onaylanan geçiş dönemi gelir tavanlarına, Enerji Piyasası Endeksi bazında enflasyon düzeltilmesi de yapılacaktır. Özelleştirmelerin yol açtığı elektrik fiyat artışlarının (yalnızca 2007 genel seçimleri sonrası elektriğe yüzde 72.3 oranında zam yapılmıştır) neden olacağı diğer mal

sıtmaları kurala bağlanmaktadır. Ancak dağıtım şirketlerinin öngörülen daha ucuza elektrik elde ettikleri zaman sağlayacakları fazladan kâr, tarifeleri düşürmek yoluyla tüketicilerle paylaşmaları söz konusu değildir.

10- Dağıtım şebekesine ilk bağlantı kurulumu ücreti, kesinti veya yeniden bağlanma gerektiğinde alınan kesme/bağlama bedeli gibi gelirler, tarifelerle elde edilecek gelirlerin dışında, şirketler için ayrı bir kâr unsuru oluşturmaktadır.

11- Ayrıca, işletme hakkı devir (İHD) bedellerinin ödenebilmesi için bu yılın sonundan itibaren, halen yüzde 2.33 oranındaki kâr marjının artırılması için EPDK'nın firmalar tarafından zorlanacağı açıktır. Lisans ihaleleri sonrasında sattıkları doğalgazın fiyatı üzerine ekleyecekleri "Birim Hizmet ve Amortisman Bedeli" 8 yıl boyunca sabit olan kentsel doğalgaz dağıtım şirketlerinin, bu sürenin kısaltılması ve bedellerin artırılması için EPDK nezdinde sürdür-

dükleri girişimlere ilişkin haberler basında yer almaktadır. Benzer şekilde, özelleşen elektrik dağıtım şirketleri de siyasi iktidar ve EPDK'yı etkilemeye ve yönlendirmeye çalışacaklardır.

ve hizmetlerdeki fiyat artışlarının enflasyon üzerindeki dolaylı etkisi, yine şirketler lehine bir gelir kalemine dönüşecektir. Bu husus, kamu ve toplum yararına aykırılığın bir başka örneğidir.

8- Elektrik kayıp-kaçak oranlarında öngörülen ve onaylanan hedeflerden daha fazla düşüş sağlanması durumunda, şirketlere tarife sisteminde yer almayan, garanti edilen gelir tavanının üzerinde bir kâr elde etme olanağı sağlanmaktadır.

9- Dağıtım şirketlerinin, elektrik üreticisi firmaların yapacağı zamları doğrudan dağıtım ve perakende satış fiyatları aracılığıyla tüketicilere yan-

leştirilebilmesi için yapılan işlemler de, gelecekteki elektrik tarifelerine yansıtılarak fiyat artışlarına yol açılacaktır.

Tüketilmeyen enerji üzerinden gelir garantisi

6- Dağıtım şirketlerini alacak şirketler lehine belirlenen "gelir tavanı" uygulaması; tüketicilerin şirketin gelir tavanını garanti edecek miktarda elektrik tüketmemesi halinde, bir sonraki yıl tüketmediği enerji üzerinden, özelleştirmeyle şirkete garanti edilen gelir tavanını ödemesini sağlayacaktır. Bu durum, ücretli, dar gelirli ve yoksul halk için sürekli zam ve sömürü anlamına gelmekte; kamu ve toplum yararı ile Anayasa'nın eşitlik ilkesine aykırılık oluşturmaktadır.

Elektrik fiyatlarının düşeceği iddiasıyla dağıtımın özelleştirilmesi, bu alanda tekelleşmeyi de beraberinde getirebilir.

Dağıtım şirketlerinin özelleştirilme koşulları kamu yararını içermediği gibi alan firmalara fazladan karlar da sağlıyor.

12- Anayasa Mahkemesi'nin birçok kararında, elektrik üretimi, iletimi, dağıtımı gibi stratejik öneme sahip kamu hizmetlerinin özelleştirilmesinde yabancılara yönelik kimi önlemlerin alınması gerektiği vurgulanmasına karşın mevcut ihale ilan ve işlemlerinde bu konuda önleyici kurallara yer verilmemiştir. İhale ilanlarında yabancılarla ilgili sınırlama getirilmemesi ve her bir dağıtım bölgesinin ayrı ayrı kontrolüne yönelik kurallara yer verilmemiş olması, Anayasa'ya ve 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu'nun 14. Maddesi'nin 3 Fıkrası'na aykırılık oluşturmaktadır.

Tekelleşmenin önu açık

13- 4628 sayılı Kanun'un ihale işlemlerinde uygulanacak kimi hükümleri, kanımızca Anayasa'ya aykırılık taşımaktadır. Kanunun 3. Maddesi'nin (c) bendinin (3) numaralı alt bendinin ikinci ve üçüncü paragraflarında, 5398 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik sonucunda, tekel konumunda bulunan dağıtım şirketlerine, üretim şirketi kurma ve bu şirketten alacağı elektrik miktarı konularında getirilen sınırlama

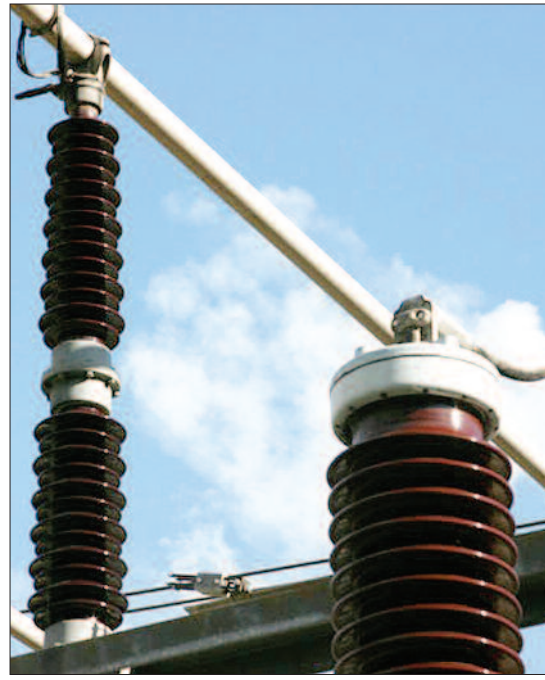
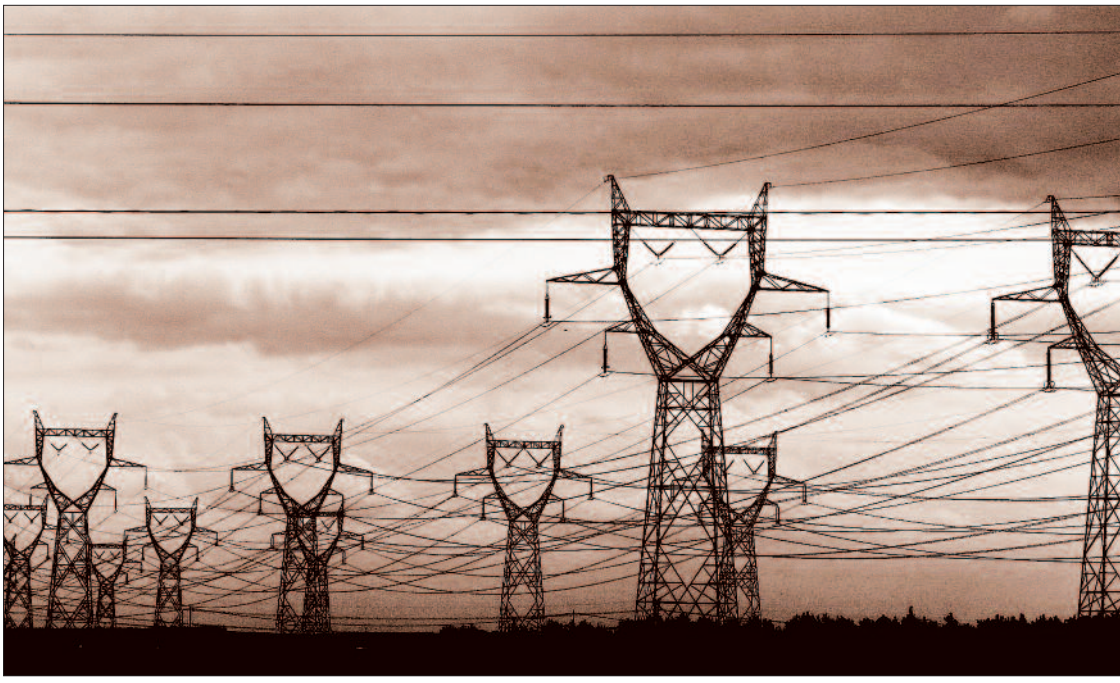

ortadan kaldırılarak; dikey bütünleşme yoluyla tekelleşmeye yol açılmıştır. Bu tekelleşme süreci sonucu dağıtım şirketlerini ellerinde bulunduran, aynı zamanda toptan satış şirketlerini de kontrol eden tekellerin, serbest elektrik üreticilerine kendi alım şartlarını dayatmaları ve ürettikleri elektriği satacak pazar bulamayan küçük ve orta boy üretim şirketlerinin de tekellerin eline geçmesi söz konusu olabilecektir.

14- Diğer yandan bir dağıtım bölgesine ait lisansı elinde bulunduran tüzel kişinin ihaleler ya da daha sonra hisse devirleriyle başka dağıtım bölgelerinin lisansını alabilmesi olanağı üzerinden yatay bütünleşme yoluyla tekelleşmeye açıklık sağlanmaktadır. Bu düzenleme; devlete tekelleşme ve kartelleşmeyi önleme görevi veren Anayasa'nın 167. Maddesi'ne aykırıdır. Büyük uluslararası enerji şirketlerinin birden fazla ülkenin enerji üretim ve dağıtım hizmetlerini bünyelerinde topladığı; bu şirketlerin ülkemiz dağıtım özelleştirmelerine ilgi duyduğu, sermaye çevrelerinin grift ilişkisi, yapı ve ortaklıklarla yabancı sermaye gruplarına açıldığı bilinen bir gerçektir.

15- Ayrıca serbestleşme sonucu "rekabet ortamının tesisi" amacıyla üretim, iletim, toptan satış, dağıtım ve perakende satış olarak beş parçaya bölünen elektrik hizmetlerinden perakende satış hizmetlerinin, lisans alınması koşuluyla dağıtım şirketlerince üstlenilebileceğine yönelik düzenleme ile dikey entegrasyon bir diğer unsuru ile tamamlanmaktadır. Bu yapının Anayasa'nın 172. Maddesi ile de uygunluğu bulunmamaktadır.

16- Diğer yandan Çoruh, Vangölü, Fırat, Trakya dağıtım bölgelerini devralması söz konusu olan şirketin ortakları, başka bir grup şirketiyle, bu bölgelerdeki bazı illerde doğalgaz dağıtım lisansına da sahiptir. Bu grubun ana ortaklarından birinin; Boğaziçi ve Gediz elektrik dağıtım bölgelerine en yüksek teklifi veren grubun ortağı olmasının yanı sıra Başkent Doğal Gaz Dağıtım AŞ için de en yüksek teklifi veren grubun ortağı da olması, elektrik dağıtım alanında tekelleşmenin doğalgaz dağıtım

ıyla da tahkim edildiğini/edilebileceğini göstermektedir.

17- 5496 sayılı Kanun'un 2. Maddesi ile 4628 sayılı Kanun'un 2. Maddesi'nin 3. Fıkrası'nda yapılan değişiklik sonu-

cu, borsada işlem gören şirketlere ait hisselerin kimin elinde olduğu bilinemeyecek; bu hisseler piyasada faaliyet gösteren şirket ve gruplarca toplanarak tekelleşmeye yol açılacak; yabancılara sektörü kontrol olanağı doğabilecektir. Nite-

kim bu düzenlemenin temel amacının yabancılara ihalelere katılabilmelerini sağlamak olduğu ifade edilmekte; böylece ülkemiz elektrik piyasasının tamamıyla yabancı özel tekellerin eline geçmesi ihtimali belirmektedir. Başkent ve Sakarya elektrik dağıtım şirketlerindeki yabancı ortaklar, bu eğilimin diğer dağıtım şirketleri için de pekala olabileceğini göstermektedir.

18- 2 Nisan 2004 tarihli Özelleştirme Yüksek Kurulu (ÖYK) kararı, TEDAŞ'ın özelleştirme kapsam ve programına alınmasını içermekte; elektrik dağıtım şirketlerinin her birinin özelleştirme kapsam ve programına alınmasına ilişkin herhangi bir ÖYK kararı bulunmamaktadır. Bu nedenle bölgesel dağıtım şirketlerinin özelleştirme işlemi, 4046 sayılı Yasa'ya açıkça aykırılık oluşturmaktadır.

Dağıtım şirketlerinin ihale şartnamelerinin devir ve teslimle ilgili 20. Maddesi'nde ihale kurallarına aykırı düzenleme yapılmıştır. Gerek 4046 sayılı Kanun'un ihale usulüyle ilgili düzenlemelerinde, gerekse "Özelleştirme Uygulamalarında Değer Tespiti ve İhale Yönetmeliği"nde, ihale komisyonunun ihale sonucuna ilişkin nihai kararından sonra, ihale üzerinde kalan tek-

lif sahibinin hisse yapısında değişiklik yapılabileceğine dair bir hüküm yoktur. Ancak Meram Elektrik Dağıtım A.Ş. özelleştirme ihalesinde birinci teklif sahibi ile üçüncü teklif sahibinin birleşmesi sonucu ihalenin hukuka ve kamu yararına aykırılığı oluşmuştur.

19- Devir ihalelerine ait bilgilerin kamuoyundan saklanması, ihale şartnameleri için yüksek bedeller tespit edilerek teklif verecek şirketler dışındaki ilgili kurum ve kuruluşların erişiminden kaçırılması, 4046 sayılı Kanun'un "özelleştirme işlemlerinin değer saptaması da dahil aleniyet içinde yürütülmesi" ilkesinin ihlalidir.

Özelleştirmeler herkesi etkileyecek

Sonuç olarak özelleştirmeler sonucu "fiyatların düşeceği" yalandır; toplumda boş hayal yaratmaya yönelik bir demagojiden öte bir anlam taşımamaktadır. Gerçekte ise dağıtım şirketlerini satın alan gruplar satın alma bedellerini ödeyebilmek, yeni yatırım ve işletme giderlerini karşılayabilmek için tarifelerde değişiklik talebinde bulunacaklar; elektrik kullanım fiyatları sürekli artacak, dağıtım bölgelerindeki kamu tekeli özel tekele devredilecek ve elektrik dağıtımını da yabancı sermaye egemenliğine geçebilecektir.

Enerji sektöründeki stratejik yanlış politika ve uygulamalardaki sorumluluk, bugüne değin elektrik dağıtım şebekelerindeki kayıp ve kaçakları azaltacak yatırımları yapmayan, serbestleştirme görüntüsüyle kamu tekeli yerine özel tekelleri ikame etmeye çalışan siyasi iktidar, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, ÖYK, ÖİB ve EPDK'da ve bir grup özelleştirme yanlısı bürokrattadır.

İktidar ve ÖİB yetkilileri dağıtım özelleştirmelerini, termik ve hidrolik santral özelleştirmelerinin takip edeceğini söylemektedir. Büyük termik ve hidrolik santraller, bulundukları bölge için çok önemli ekonomik varlıklardır. Bir santral, yalnızca o santralde çalışanlar için değil, o bölgede yaşayan ve santralde çalışanlara yönelik hizmet ve ürün üreten esnaf, tüccar, sanayici, küçük üretici, nakliyeciler, eğitim, sağlık, yerel yönetim emekçileri vb. tüm kesimler için yaşamlarının çok önemli bir bileşenidir. Özelleştirme sonucu bir termik santralin çalışanlarının büyük bir bölümünün işine son verilmesi, santralin kapatılması, yerli kömürden ithal kömüre dönüşmesi, santralin yerinin değiştirilmesi türünden gelişmeler yalnızca o santralde çalışanların değil, bütün bir bölge halkının yaşamını çok olumsuz yönde etkileyecektir.

Ne yazık ki ülkemizde yukarıda sıraladığımız eleştirilerin yapılması, iktidar ve yandaş rant çevrelerince yürütülen "psikolojik hareket" kapsamında önlenmekte, bu haklı kaygıları dile getirmek dahi aykırı fikirler olarak yaftalanarak yok sayılmaktadır. Daha da ileri gidilerek odaların açtığı davalara yönelik olarak "oda terörü" gibi ifadelerle kişi ve kurumların enerji politikaları karşısında kendi fikirlerini açıklamaları dahi engellenmeye çalışılmaktadır. Bu anlayışın sonucunda uygulanan politikaların sorgulanması ve kamu yararına politikaların gündeme getirilmesi dahi mümkün olamamaktadır. Dağıtım şirketlerinin özelleştirilmesine karşı yürütülen ancak yeterince etkin olmayan mücadeleden gerekli dersler çıkarak, elektrik üretim santrallerinin özelleştirilmesine karşı, yaygın, geniş katılımlı ve etkin çalışmaların yapılması görevi, emekten yana tüm kişi ve kuruluşların sorumluluğundadır. ■

KARABAĞ SORUNU, PAZAR VE ULAŞIMIN ÇEŞİTLENDİRİLMESİ EN ÖNEMLİ ETKENLER...

Azerbaycan'ın enerji stratejisi

Araz ASLANLI

Hazar Üniversitesi Öğretim Üyesi

Putin'in iktidara gelmesiyle Rusya'nın 2000'li yıllarda güçlenme trendine girmesi bir yana, özellikle 2008 yılında Kafkasya'da yaşanan gelişmeler (Rusya'nın Gürcistan'ı işgali, Türkiye-Ermenistan ilişkileri konusunda yaşananlar, Karabağ sorununa ilişkin çözümsüzlüğün sürmesi v.b.) Azerbaycan dış politikası ile ilgili "Rusya'ya yaklaşılmaya başlandığı" iddialarını ön plana çıkarmaya başlamıştır. Buna paralel olarak Azerbaycan'ın enerji stratejisini de Rusya lehine değiştirdiği iddiaları yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Burada bu iddiaların değerlendirilmesini yapmaya çalışacağız.

Hatların ve pazarın çeşitlendirilmesi

Aslında Azerbaycan bağımsızlığına kavuşur kavuşmaz, doğal kaynaklarını üretmek ve uluslararası piyasalara ulaştırmak için kendine özgü politikalar geliştirmeye başlamıştır. Bu politikaların ana stratejisi ise "çeşitlendirme" olarak nitelendirilebileceğimiz her açıdan sürekli olarak farklı seçeneklere sahip olma stratejisiydi. "Çeşitlendirme" stratejisinin en önemli uygulanma nedeni genelde Azerbaycan'ın bağımsız dış politika, özeldense bağımsız enerji politikası yürütmesine olanak sağlamaktır. Bu ana strateji doğrultusunda Azerbaycan hem doğal kaynaklarının üretimi, hem ulaştırılacak piyasalar, hem de ulaşım hatları konusunda alternatiflere sahip olmayı önemsemi ve adımlarını da bu doğrultuda attı. Petrol ve doğalgaz üretim ihalelerine mümkün olduğunca çok ülkeden, çok sayıda önemli şirketin katılımını sağlamaya çalıştı. Doğu-batı, güney-kuzey ayrımı yapmaksızın bir çok ulaşım hattı ve piyasaya için girişimlerde bulunuldu. Geçilen uzun yolculuk sonucunda Azerbaycan doğal kaynaklarının ihracatı için doğalgaz ve petrolün her birisi için 3 olmak kaydıyla toplam 6 hazır nakil hattı mevcuttur. Buna rağmen Azerbaycan ve bazı yabancı ülkeler yeni hatlar konusunda görüşmelerini sürdürmektedirler.

2008 yılında başlayan sürece gelindiğinde ise, gerçekten de Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün geniş yankı bulan "futbol diplomasisi" çerçevesinde Erivan'ı ziyareti de dahil olmak üzere 2008 yılında yaşanan gelişmeler sonrasında Azerbay-

can'ın dış politikasında Batı karşıtı hava esmiş, Türkiye ile enerji alanındaki ilişkilerde kısmi gerginlik söz konusu olmuş, Azerbaycan hem Rusya ile doğalgaz anlaşması imzalamış (buna 2 Kasım 2008'de Azerbaycan ile Ermenistan'ın Rusya'nın arabuluculuğunda Karabağ sorunun "çözümünde askeri yola başvurulmayacağına" ilişkin Moskova Beyannamesi'nin imzalamaları da eklenebilir), hem de Ankara'daki NABUCCO törenine sadece bakan düzeyinde katılmıştır. Doğal olarak tüm bunlar Azerbaycan'ın dış politika çizgisinin değiştiğine ilişkin tartışmaları yine alevlendirmiştir.

Azerbaycan ile Rusya arasındaki enerji konusundaki ilişkilerin gelişmesi devam etmiş, Rusya Devlet Başkanı Dmitri Medvedyev'in Eylül 2010'daki Azerbaycan ziyareti sırasında Azerbaycan'dan Rusya'ya satılan doğalgazın hacminin artırılması konusunda yeni anlaşma imzalanmıştır. Bunun, son bir buçuk yıl içerisinde Azerbaycan ile Rusya arasında doğalgaza ilişkin imzalanan dördüncü anlaşma olduğunu da hatırlatalım. Ziyarette uzlaşmaya varılan konulardan birisi de Azerbaycan-Rusya Enerji Zirvesi'nin gerçekleştirilme-

si konusu olmuştur.

Tüm bunlar tek başına değerlendirildiğinde Azerbaycan'ın genel olarak dış politikası ve özel olarak da enerji politikasına ilişkin farklı algı oluşturma gücüne sahip olabilir. Ama atılan adımların tamamı dikkate alındığında gerçeklik payı taşımakla beraber durumun biraz farklı olduğu görülmektedir. Örneğin, Medvedyev'in ziyaretinin hemen arkasından Bakü'de, bazıları Rusya karşıtı olarak nitelendirilebilecek, bazıları ise en azından Rusya'nın yanında olmayan ülkelerin yetkililerinin katılımıyla enerji zirvesi gerçekleştirilmiştir. Bu zirvede NABUCCO'ya ilişkin konular da konuşulmuş ve zirvenin hemen arkasından AB yetkilileri hattın ilk olarak 2015 yılında Irak ve Azerbaycan'dan verilecek doğalgazla doldurulacağını açıklamıştır.

15 Eylül 2010'da, İstanbul'da Türk Dünyası Zirvesi sırasında Azerbaycan ve Türkiye yetkilileri enerji konusunda görüşmelerin sıklaştırılması ve stratejik işbirliğine dönüştürülmesine ilişkin uzlaşmaya vardıklarını duyurmuşlar. Aynı gün yapılan açıklamalarda günümüze kadar Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattından 1 milyar varilden daha fazla petrol ta-

şındığı ve Türkiye'nin de bu taşınmadan geçiş ücreti olarak 550 milyon dolar geçiş ücreti elde ettiği açıklanmıştır. Ayrıca 13 Eylül 2010 itibarıyla BTC'nin günlük akış kapasitesinin günlük 1,2 milyon ham petrol varil seviyesine ulaştığı bildirilmiştir. Bu son gelişmelerin Türkiye'nin Karabağ sorununa ve Ermenistan ile ilişkilerine ilişkin eski tutumuna dönüşüne paralel yaşadığını hatırlatmakta yarar vardır.

Çeşitlendirme ve Karabağ

Aslında, girişte de ifade edildiği üzere Azerbaycan'ın enerji konusundaki adımları iki temele dayanıyor:

1- Azerbaycan'ın enerji konusundaki açık pazar ve ulaşım hattı çeşitlendirme stratejisine

2- Genel dış politikasının, özellikle de Karabağ sorununun çözümüne ilişkin çabalarının yan vasıtası olma özelliğine.

Diğer bazı etkenlerin de rolü bulunmakla beraber, Azerbaycan'ın 2008 sonrası enerji politikası daha çok bu çerçevede değerlendirilebilir. Günümüzde Azerbaycan'ın Rusya'ya çok yaklaştığına ilişkin eleştiriler çok haklı olmakla birlikte, Rusya'yı daha fazla dikkate almaya başladığı doğru sayılabilir. Bunun hem objektif nedenleri mevcut, hem de Azerbaycan'ın Batı'dan beklentilerinin karşılanması, Rusya'nın küresel-bölgesel gücündeki ve etkinliğindeki değişimlerle orantılıdır. 1997'de ve 2000'li yıllarda Rusya'nın Ermenistan'a karşılıksız milyarlarca dolarlık silah verdiği iddiası, Batı'nın baskısı ile Gürcistan'da boşalttığı askeri üsleri önemli yoğunlukta Ermenistan'a ve bu ülkenin işgali altında tuttuğu Azerbaycan topraklarına taşınması Azerbaycan'da ne kadar sert tepki ile karşılan-

Azerbaycan, bağımsızlığını ilan ettiği günden bu yana enerji kaynaklarından en üst düzeyde gelir elde etmek amacıyla pazar ve iletim hatlarını olabildiğince çeşitlendirmeye çalışıyor. Bakü yönetimi, enerji kaynaklarını Karabağ sorununu lehine çözmek için de bir araç olarak kullanıyor.

muş ve Batı yanlısı vurguyu ön plana çıkarmışsa (hatta, Azerbaycan bir ara Bakü-Novorossiysk boru hattına petrol verilmesini durdurmuştu), son dönemlerde görüldüğü üzere Batı'dan beklentilerin karşılanmaması da benzeri aksi reaksiyon doğurmaktadır.

Azerbaycan yetkilileri kendilerine yönelik eleştirileri cevaplarken özellikle 2 hususa dikkat çekmektedirler. Bunlardan birisi Türkiye ve önemli AB ülkeleri dahil Azerbaycan'ı Rusya'ya yanaşmakla suçlayan ülkelerin kendilerinin Rusya ile stratejik nitelikli enerji politikaları geliştirmeleridir. Diğer ise, NABUCCO ve benzeri bazı projelerde daha çok ihtiyaç sahibi Batılı ülkeler olmalarına rağmen Azerbaycan'ın daha istekli, özverili ve girişimci bir pozisyon üstlenmesini istemeleridir. Özellikle, bu husus Devlet Başkanı İlham Aliyev tarafından da dile getirilmektedir.

Tabii ki, Azerbaycan açısından eleştirilebilecek hususlar da mevcuttur. Bunun en önemlilerinden birisi Rusya yanlısı nitelendirilebilecek gelişmeler hızlı bir biçimde gerçekleştirildiği halde, aksi yöndeki gelişmelerin daha yavaş yaşanmasıdır.

Geleceğe ilişkin ifade edilebilecek en önemli husus ise Azerbaycan'ın küçük taktiksel değişimlerin yaşanma ihtimali mevcut olmakla beraber enerji stratejisinin en azından orta vadede değişmeyeceğidir. Küçük taktiksel değişimler ise muhtap devletlerin Azerbaycan iç politikasına ve Karabağ sorununa ilişkin tutumlarından kaynaklanacaktır. ■

ENERJİ ETKİNLİĞİ VE AKDENİZ İÇİN BİRLİK...

‘Yeşil enerji’ arayışı

hacminin iki kat daha büyüyeceği öngörülüyor. Bu durumun engellenmesi için enerji israfının ve tüketiminin azaltılması, enerji kaynaklarının yenilenebilir enerji seçeneklerine kaydırılması ve ilgili altyapının hazırlanması gerekmektedir. Uluslararası Enerji Ajansı’nın “2050 yılına kadar her yıl 215 metre kareyi bulacak ölçüde güneş panelleri yerleştirme çağrısını” enerji hedeflerine ekleyen AB, Akdeniz bölgesinin enerji elde etme, kullanma ve dağıtma alışkanlıklarını güneş enerjisi projeleri ile dönüştürmeyi planlıyor. Akdeniz için Birlik çerçevesinde Akdeniz Güneş Planı, en kısa zamanda yürürlüğe girecek.

AB’ye üye olmayan ülkeler arasında, Akdeniz için Birlik’in enerji etkinliği ve yenilenebilir enerji projelerine katılmada en istekli ülkelerin başında Tunus, Fas ve Mısır geliyor. Akdeniz için Birlik’in medyada zayıflatılan

Enerji ihtiyaçlarının anormal düzeyde artması Avrupa’ya yenilenebilir ‘yeşil enerjiye’ yönlendirmiş durumda.

sürdürülebilir kalkınma söylemine rağmen bu ülkeler, enerji üretim, kullanım ve dağıtım alışkanlıklarının değişmesi ile paralel olarak, sürdürülebilir yaşam adına kayda değer bir dönüşüm yaşanabileceği savına yakın duruyorlar. Ancak, Akdeniz için Birlik’in önündeki en büyük engel hiç şüphesiz ki bütçe. Sarkozy’nin Akdeniz şehvetini, “dünyayı Viyana Kongresi’ndeki gibi etki alanlarına bölme” girişimi olarak algılayan Almanya Başbakanı Angela Merkel, bu yeni girişim için Barcelona Süreci için ayrılan para haricinde yeni bir fon yaratılmasına engel oldu. Ayrıca Akdeniz politikasını kendilerine yönelik dönüşüm politikalarının rakibi olarak gören, başta Polonya olmak üzere AB’ye üye Doğu Avrupa ülkeleri de, Akdeniz için Birlik’in 2013-2020 bütçe döneminde fazladan fon almaması için elinden geleni yapacaklarının sinyalini şimdiden verdi. Bu nedenle Akdeniz’de enerji etkinliği, tamamen bölge ülkelerinin göstereceği iradeye bağlı. En son gerekli altyapı çalışmalarının başlaması için Avrupa Yatırım Bankası, Fransa, İtalya, Fas ve Mısır’ın yarattığı fonlara destek vererek istekli ülkeleri ödüllendirdi.

Akdeniz için Birlik, Türkiye’nin AB’ye tam üyeliği önünde konulan bir engel olarak takdim edilmiş olmasına rağmen bugün aldığı şekil itibarıyla, bünyesinde çevresel sürdürülebilirlik ve kalkınma adına ümit vaat eden projeler barındırıyor. Türkiye’nin enerji arzı sürekliliği ve güvenilirliğine odaklı bir enerji politikası yürütüyor olması, enerji etkinliği ve yenilenebilir enerji bo-yutunu ihmal etmesine neden oluyor. Türkiye’nin, Akdeniz bölgesini Güneydoğu Anadolu’yu da içine alacak şekilde dönüştürme kapasitesine sahip Akdeniz için Birlik projelerine şans vermesi gerekiyor. ■

Yrd. Doç. Dr. C. Akça ATAÇ
Çankaya Üniversitesi

Son gayri resmi ve resmi enerji zirvelerinde tartışılan başlıklara baktığımızda, AB’nin arz güvenliği kadar önemseyemediği konulardan bir tanesinin de etkinlik olduğunu görüyoruz. AB, 2006’da belirlediği üzere, 2020 yılına kadar yüzde 20 daha yüksek enerji etkinliği hedefliyor. Enerji etkinliği çerçevesinde, tüketimi azaltma, israfı ortadan kaldırma ve yenilenebilir enerji seçeneklerini yaygınlaştırma vurgusu yapılıyor. Bunun için de özellikle inşaat, imalat ve ulaşım sektörlerinin daha “yeşil” enerji tüketme ve dönüştürme alışkanlıkları elde etmeleri gerekiyor.

6-7 Eylül günlerinde gerçekleştirilen gayri resmi enerji zirvesinde, üye ülkelerin enerji bakanları ile Avrupa Komisyonu Enerji Komiseri Günther Oettinger bir araya gelerek etkinlik hedeflerini gözden geçirdi. Konu enerji olduğunda, üye ülkelerin ortak hareket etme yönündeki isteksizlikleri, enerjinin supransayonel değil de hükümetlerarası düzeyde ele alınmasına neden olmaktadı. Bu bağlamda, enerji etkinliği hedefleri de zaten bağlayıcı olarak değil gönüllülük esasıyla, şimdilik tavsiye kararları niteliğinde alınmıştı. Ancak, gönüllülük esası ile hareket edilen politika uygulamaları söz konusu olduğunda, AB’nin eski ve yeni üye ülkeleri arasındaki “performans farkı”, bazı politika alanlarında Avrupa’nın birlik olmada hala büyük sorunları olduğunu gözler önüne sermekte. Orta ve Doğu Avrupa’daki üye ülkelerin enerji etkinliği hedeflerinde geri kaldığı gerekçesi ile “hedeflerin bağlayıcı olması” gereğini Oettinger’in dikkatine sunan daha “yeşil” üye ülkeler, bu performans farkının ne boyutta kapabileceğini görmek açısından “2012’ye

kadar beklemek gerektiği” yanıtını aldılar. 2012’de yapılacak enerji zirvesinde, etkinlikte katedilen yol kapsamlı bir şekilde değerlendirilecek.

Temiz enerji altyapısı

İnsanoğlunun kendini değişen çevre ve iklim koşullarına uyarlayabilmesi için şart olan enerji etkinliğinin, enerji arzı güvenliği, yenilenebilir enerji, çevresel sürdürülebilirlik ve rekabetçilik adına da son derece olumlu sonuçlar doğuracağı bir gerçek. AB’nin bu nedenle çok önemseyemediği etkinliğin istikrar kazanabilmesi ise kapsamlı ve yaygın bir altyapı yenilenmesine bağlı. Bu bağlamda, Avrupa Altyapı Planı’nın son halini alması için çalışmalar sürdürülüyor. Avrupa’nın enerji altyapısını yenileme girişimlerine bölgesel olarak güç ve destek verecek uygun bir seçenek olarak Akdeniz için Birlik ön plana çıkıyor.

Türkiye’deki yaygın kanının aksine, Akdeniz için Birlik henüz yüzde yüz başarısızlığa uğramış değil. 2008 yılındaki kuruluşundan beri ilk defa geçen Haziran’da gerçekleştirilmesi gereken zirvenin, AB dönem başkanı İspanya’nın “katılımın az olacağı ve Akdeniz için Birlik’in bu sefer gerçekten biteceği” endişesiyle Kasım ayına ertelenmiş olması Akdeniz’e biraz zaman kazandırdı. Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy’nin Türkiye karşıtlığı ve Fransa’nın o zamanki dönem başkanlığını AB tarihinde emsalsiz kılma şehvetiyle son derece hatalı başlattığı bu oluşuma aslında bel bağlamış çok sayıda sivil toplum örgütü ve kalkınma uzmanı mevcut. Onların ve Avrupa Komisyonu’nun girişimlerinin yarattığı kamuoyu, Akdeniz için Birlik’e üye olan 43 ülkenin dikkatini, bu çatı altında gerçekleştirilecek sürdürülebilir kalkınma, yenilenebilir enerji, enerji altyapısı ve etkinliği projelerine çekmeye çalışıyor. AB’nin çekirdeğinde kömür ve çeliğin bulunduğunu hatırlatan Robert Schuman

Vakfı’ndan Jean-François Jamet’e göre su, güneş ve rüzgar da istenirse rahatlıkla Akdeniz’in kömür ve çeliği olabilir.

Avrupa-Akdeniz Enerji Forumu, 1996 yılından beri bir Avrupa-Akdeniz Enerji Ortaklığı geliştirmeye çalışıyor. Akdeniz için Birlik ise aslında 14 yılda gelenen en ümit verici nokta... Avrupa-Akdeniz Ortaklığı kapsamındaki ülkelerin enerji talebinin ötmümüzdeki 20 yıl içinde yüzde 70 artacağı öngörülüyor. Bu korkutucu tahminin doğracağı sonuçlarla baş edebilmenin tek yolu olarak da, yenilenebilir enerji bağlamında enerji etkinliği gösteriliyor. İngiltere’nin eski başbakanı Gordon Brown, Akdeniz’in “düşük karbon çözümleri için küresel bir dağıtım merkezi” olabileceğini söylüyor ve bu noktaya eğilinilmesi gerektiğinin altını çiziyor.

Akdeniz Güneş Planı

Enerji etkinliğinin Akdeniz’de yenilenebilir enerji üzerinden sağlanması, AB için büyük önem taşıyor. Halen Akdeniz bölgesindeki sera gazı salınımının sadece üçte birinden sorumlu olan Güney ve Doğu Akdeniz ülkelerinin 2025 yılında 300 milyon ton karbondioksit salınımı ile Kuzey Akdeniz ülkelerini yakalayacağı, 2050 yılında ise bu salınım

